

Duurzaamheidsverslag 2023

EZK & LNV werken aan een duurzame toekomst

Het Duurzaamheidsverslag 2023 is een uitgave van Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

Inhoud

1. Voorwoord
 2. Inleiding
 3. Samenvatting
 4. Beleidsthema's
 5. Duurzaamheidsvisie en toepassing beleid
 6. Samenwerken aan duurzaamheid
 7. Speerpunten
 8. Personeel en Organisatie
 9. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
 10. Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)
 11. Diensten en agentschappen
 12. Stakeholder aan het woord
- Over het verslag
- Colofon

8 Personeel en Organisatie

7 Speerpunten

5 Duurzaamheidsvisie

1. Voorwoord

“Als overheid moeten wij het goede voorbeeld geven”

Klimaatverandering heeft grote gevolgen voor mens en natuur. Door minder broeikasgassen uit te stoten, beperken we deze gevolgen. Daarom willen we de uitstoot voor 2030 in Nederland met minimaal 55% reduceren om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Om dit te realiseren, werkt EZK keihard aan het versnellen van het gebruik van wind-, zonne- en andere alternatieve energievormen bij burgers en bedrijven. LNV richt zich op het versterken van de natuur en leefomgeving in samenhang met de verduurzaming van het voedselsysteem. Tegelijkertijd steken beide ministeries veel tijd en energie in verduurzaming van hun bedrijfsvoering.

Over de stappen die wij, de agentschappen en onze ketenpartners in de bedrijfsvoering hebben gezet, rapporteren we in dit vijfde duurzaamheidsverslag. Basis voor deze verduurzamingsstappen is het beleid dat we zelf maken en voorschrijven aan huishoudens, instellingen en bedrijven in Nederland. Voor dit voorwoord interviewden we Secretaris-generaal **Sandor Gaastra** van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK en **Jan-Kees Goet**, Secretaris-generaal ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

Sandor: “Als overheid zijn wij een rolmodel. We moeten zelf het goede voorbeeld geven.” Jan-Kees: “Want als wij burgers en bedrijven vragen maatregelen te nemen of bepaalde zaken juist te laten, zijn we niet geloofwaardig als we zelf niet minstens hetzelfde doen. En het liefst nog ietsje meer.” Onze duurzaamheidsinspanningen hebben ook in 2023 weer tot verschillende succesvolle projecten en pilots geleid.

Zo zijn we ook in 2023 druk bezig geweest met (de voorbereiding voor) het aanbrengen van zonnepanelen op de daken van onze kantoorgebouwen. Sandor: “Vanwege de monumentale status van ons gezamenlijke pand aan de Bezuidenhoutseweg 73 kost dat veel tijd. Onze CO₂-footprint reduceren we door op verschillende manieren onze energievraag te verlagen. Bijvoorbeeld met een maatregel als ‘Zet de knop om’. In 2022 en 2023 hebben we net als heel veel huishoudens in Nederland de thermostaat in al onze gebouwen lager gezet, resulterend in een forse verlaging van het energiegebruik.” Jan-Kees: “Een andere maatregel is dat we ons wagenpark in hoog tempo elektrificeren. Binnen LNV heeft de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit bijvoorbeeld als doelstelling om in 2026 - twee jaar eerder dan rijksbreed gepland - naar een zero-emissie wagenpark te gaan.”

We kiezen ook de ketenpartners uit op onze duurzaamheidsambities. Niet alleen op het gebied van uitstoot en verspilling

in de keten, maar ook wat betreft onze inzet voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Jan-Kees: “Via onze facilitaire dienstverlener FHM hebben we daarom een contract gesloten met een cateraar die precies die ambities uitdraagt. In 2023 hebben we met die nieuwe cateraar een pilot uitgevoerd met het aanbieden van duurzamer voedsel in onze bedrijfsrestaurants. We zijn op dit moment bezig die pilot uit te rollen bij andere departementen en provincies, en in een volgende fase bij ziekenhuizen. Hopelijk ontstaat zo een vliegwieleffect.”

Op het gebied van voedselverspilling streven we naar een halvering tussen 2015 en 2030 in de bedrijfsrestaurants en overige catering. Sandor: “Met het Pauzeplein is een flinke stap gezet in het tegengaan van voedselverspilling tijdens vergaderingen en evenementen. In plaats van per vergadering afzonderlijke lunches te bestellen, stellen deelnemers nu op een centrale plek zelf hun lunches samen. Ook met andere ketenpartners hebben we afspraken gemaakt over circulariteit en verspilling. Een praktisch voorbeeld is de gastenbeker die elke bezoeker tijdelijk kan gebruiken voor koffie en/of thee en weer kan inleveren bij vertrek.”

De doelstellingen op het gebied van vliegreizen zijn in 2023 helaas niet gehaald ondanks aangescherpte regels hiervoor. Een belangrijke oorzaak zijn de geopolitieke ontwikkelingen: bij de kerndepartementen maar bijvoorbeeld ook bij een uitvoeringsorganisatie als RVO moeten meer mensen op reis voor hun werk. Sandor: “Daarom zijn we in 2023 gestart met het in kaart brengen wat voor reizen dat precies zijn en vooral hoe we het aantal vliegreizen kunnen inperken. Voor de hand liggende maatregelen zijn meer hybride/online vergaderen, kritisch kijken naar de omvang van delegaties en vaker de trein nemen voor kortere afstanden.” Jan-Kees: “Ook daarin moeten wij het goede voorbeeld geven. Zo zijn we recent met de minister met de trein naar Berlijn afgereisd.”

Sandor: “Alle maatregelen die we zelf nemen en/of aan anderen opleggen zijn heel hard nodig. We bedenken ze niet omdat we zo graag het braafste jongetje van de klas willen zijn. Niets doen is geen optie als we onze planeet leefbaar willen houden. De kosten om klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken, zullen in de toekomst vele malen hoger zijn als we als samenleving nu geen maatregelen nemen. Bovendien komen die kosten dan voor rekening van onze kinderen en kleinkinderen.” Jan-Kees: “En we merken de gevolgen van de klimaatverandering nu al. Vernatting en verdroging zorgen in Nederland voor mislukte oogsten en andere overlast zoals stroomstoringen. De biodiversiteit holt overal achteruit. Mede dáárom is het zo belangrijk dat we transparant zijn over waar we staan. Met dit duurzaamheidsverslag proberen we daaraan onze eigen bijdrage te leveren.”

2. Inleiding

De ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) hebben een belangrijke opdracht bij het realiseren van de verduurzaming van Nederland. EZK is verantwoordelijk voor de klimaat- en energietransitie en LNV zet in op versterking van onze natuur en leefomgeving, in samenhang met de verduurzaming van de landbouw. Wij zijn ons bewust van de voorbeeldrol die we hierin hebben en zetten samen stappen in de richting van een klimaatneutrale bedrijfsvoering voor 2030. In dit duurzaamheidsverslag staat hoever wij zijn gekomen in 2023.

Voorbeeldrol EZK/LNV

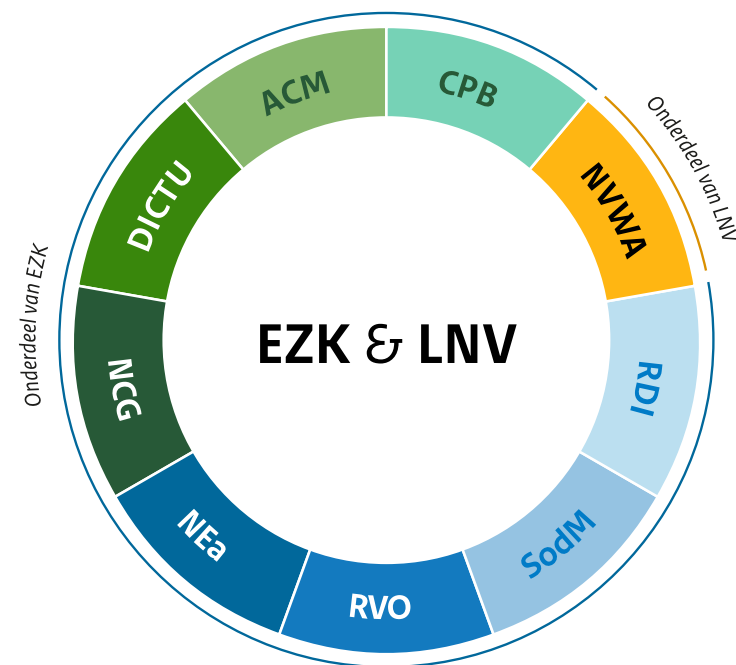
In onze bedrijfsvoering hebben wij de ambitie om de uitstoot van onze broeikasgassen te reduceren. Dit wordt onder andere gerealiseerd door onze inzet om duurzamer te reizen, het wagenpark te elektrificeren, het aandeel hernieuwbare energie te vergroten, zo min mogelijk voedsel te verspillen, een verschuiving te maken in de verhouding van de consumptie van dierlijke naar plantaardige eiwitten, en het bevorderen van biologische productie en consumptie.

Onze inzet in de bedrijfsvoering wordt mede bepaald door de beleidsontwikkelingen binnen onze ministeries en de voorbeeldrol die wij als Rijksoverheid willen pakken.

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) werkt aan een duurzamer en welvarend Nederland. De wereld van morgen wordt gebouwd door de samenleving van vandaag. EZK wil dat duurzaamheid de standaard wordt voor het opzetten van nieuwe economische activiteiten en het nemen van investeringsbeslissingen. Zowel in het groot als in het klein. De vraag 'wat vraagt de samenleving van morgen vandaag van ons', moet daarbij centraal staan.

De langetermijnvisie van EZK is dat de economie alleen kan groeien, als dat niet ten koste gaat van onze leefomgeving. Onze samenleving moet uiterlijk 2050 klimaatneutraal zijn. Dat brengt veranderingen met zich mee, maar schept ook economische kansen.

Zo werkt EZK toe naar een duurzaam én ondernemend Nederland. Voor de eigen bedrijfsvoering wil EZK een geloofwaardige politiek-bestuurlijke stakeholder én een voorbeeld zijn voor andere ministeries.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

LNV staat voor duurzaam voedsel, waardevolle natuur en een vitaal platteland. Er is een transitie nodig in de landbouw om te zorgen voor een toekomstbestendige landbouw die in balans is met het milieu, de leefomgeving, en met een goed verdienvermogen voor boeren. Middels het Nationaal

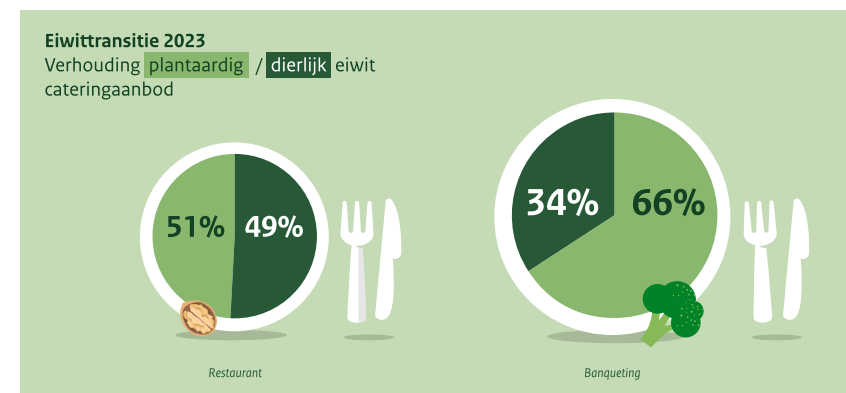
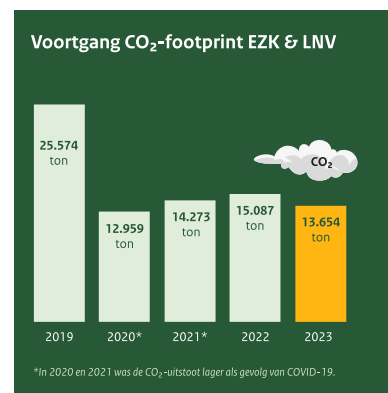
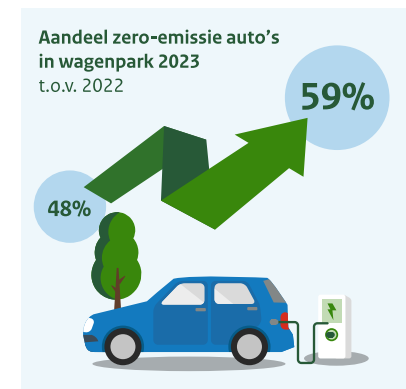
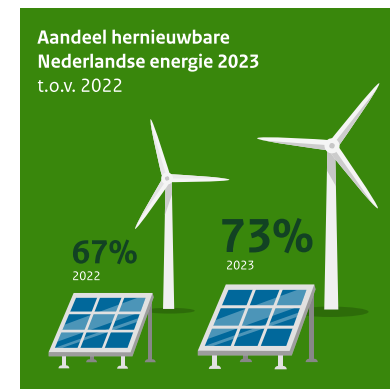
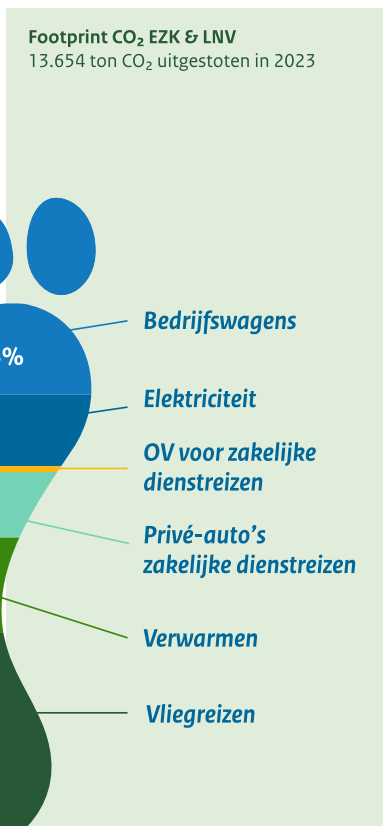
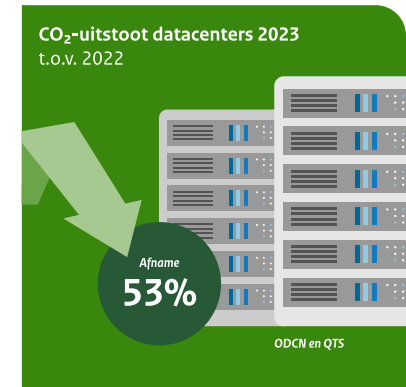
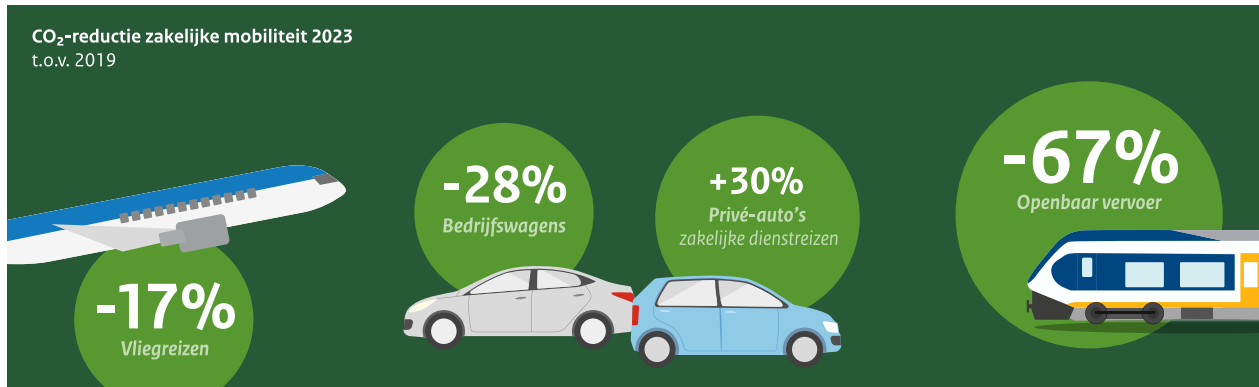
Programma Landelijk Gebied (NPLG) wil LNV de omvangrijke opgaven in het landelijk gebied integraal en gebiedsgericht oppakken. Hierin komen de belangen van de boeren, natuur, water en klimaat samen. LNV zet zich hierbij in voor het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen, voor het versterken van de biodiversiteit, en voor een goede kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater.

LNV wil boeren, bedrijven, als inwoners van Nederland, bij laten dragen aan de verduurzaming van ons voedselsysteem. Dit is nodig, omdat onze huidige manier van voedselproductie- en consumptie een enorme impact heeft op het milieu en het klimaat. We zetten hierbij onder andere in op het tegengaan van voedselverspilling en het duurzamer maken van het voedselaanbod en de voedselconsumptie. Daarnaast stimuleert LNV een meer plantaardig eetpatroon en een groei van biologische productie en consumptie.

3. Samenvatting

4. Beleidsthema's

Interview
CO₂-reductie

Interview
Biologisch voedsel

Interview

Meer dan 100 nieuwe maatregelen voor versnelling CO₂-reductie

Hoe krijgen we in Nederland de CO₂-uitstoot in 2030 met tenminste 55% omlaag ten opzichte van 1990? Als we dit doel écht willen behalen, zijn snel extra ingrepen nodig. Het Kabinet heeft daarom besloten bijna 120 extra maatregelen door te voeren. EZK speelde een belangrijke rol in het formuleren van die maatregelen en het op één lijn krijgen van alle betrokken departementen.

Voor alle vijf klimaatsectoren die het Rijk onderscheidt – elektriciteit, industrie, gebouwde omgeving, mobiliteit en landbouw – heeft het kabinet extra maatregelen genomen. Ook zijn verschillende sector-overstijgende maatregelen getroffen, bijvoorbeeld gericht op het verduurzamen van het energiesysteem. “Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft de klimaatplannen in het najaar van 2023 doorgerekend en deze resultaten zijn voorzichtig positief”, vertelt beleidsmedewerker **Jeroen Bruijn** van EZK. “Er is voor het eerst zicht op het halen van het doel van 55% reductie uit de Klimaatwet – mits het voorgenomen beleid voortvarend en snel wordt uitgewerkt en ingevoerd. Dat is een hele grote stap vooruit.”

**“Om overeenstemming te bereiken over alle ruim
100 maatregelen, gingen we niet over één nacht ijs”**

Jeroen Bruijn

Industrie: uitbreiding maatwerkaanpak grootgebruikers

Jeroen stelt dat de maatwerkaanpak voor de grootste industriële uitstoters een effectieve manier is om de uitstoot van de industrie te verlagen, naast de aanscherping van de CO₂-heffing en de CO₂-minimumprijs. “Het kabinet wil daarom met een nóg grotere groep industriële uitstoters afspraken maken om de CO₂-uitstoot te verminderen. Ook willen we normen gaan stellen om circulaire plasticetens te creëren, voor betere scheiding van kunststoffen te zorgen en verbranding van afval te beprizen om recycling te stimuleren.”

Aanbod duurzame energie vergroten

Ook voor de elektriciteitssector is een flinke som extra geld beschikbaar. Jeroen: “De extra maatregelen gaan onder andere naar het vergroten van het aanbod van wind- en zonne-energie en naar bijbehorende investeringen in ons elektriciteitsnet. Voor het produceren van elektriciteit als er minder of geen wind en zon is, gaan we het CO₂-vrij regelbaar vermogen en de energieopslag vergroten en de energievraag nog beter uitbalanceren. Ook kijken we naar de inzet van CO₂-vrije gas- en kerncentrales.”

Gebouwde omgeving: extra geld voor kwetsbare groepen

Veel maatregelen voor de gebouwde omgeving zijn volgens Jeroen gericht op het verduurzamen van huizen en kantoren. “Dat stimuleren we bijvoorbeeld via normering van energielabels bij huurwoningen en het verplichten van een warmtepomp, maar natuurlijk ook door subsidies beschikbaar te stellen zodat mensen deze maatregelen beter kunnen financieren. Kwetsbare huishoudens in het hele land gaan we extra ondersteunen. Bijvoorbeeld met energiefixteams. En met extra geld voor verduurzaming van kwetsbare wijken en dorpen die met veel energiearmoede kampen.”

Succesvolle samenwerking departementen

“Om overeenstemming te bereiken over alle ruim 100 maatregelen, gingen we niet over één nacht ijs”, zegt Jeroen. “Het vergde veel onderhandelingen en overleg met andere departementen – juist omdat zij de verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van deze maatregelen. En hoewel sommige maatregelen nét iets anders zijn ingevuld dan wij hadden gewild, zijn ook wij heel erg trots op het resultaat.”

Biologisch voedsel

Doel van het Nederlands actieplan voor groei van biologische productie en consumptie is het vergroten van het biologische landbouwareaal. Omdat de overheid een belangrijke rol speelt in het creëren van een grotere afzetmarkt, zijn het ministerie van LNV en BZK gestart met een pilot voor inkoop van biologisch voedsel in de Rijkscatering. Categoriemanager consumptieve dienstverlening Rob Heijink van RVO en beleidsmedewerker duurzaam voedsel Rinske van den Barg van LNV vertellen over de resultaten tot dusverre.

“Met deze pilot onderzoeken we twee zaken. Enerzijds willen we weten of het logistiek en financieel haalbaar is om als overheid een minimaal percentage biologisch voedsel in te kopen”, vertelt Rob. “Anderzijds brengen we obstakels binnen de voedselketen in kaart. De pilot is in september 2023 gestart in samenwerking met cateraar Hutten en onderzoeksbureau CE Delft.”

Praktijkonderzoek

Rinske legt uit dat voorafgaand aan de pilot eerst een nulmeting is gedaan. “Hutten heeft specifieke data over de Haagse RVO-locatie Centre Court aangeleverd. Daar is gekeken wat het huidige inkooppercentage biologisch is, om welke productcategorieën het gaat en wat de herkomst is. De afgelopen tijd is via interviews met verschillende ketenpartijen de rol van die partijen in kaart gebracht. Ook wordt er gekeken naar de kansen en barrières. We zien nu welke drempels er

zijn voor Hutten en andere ketenpartners als ze een meer biologisch assortiment willen aanbieden. En wat dat zou doen met de prijs.”

Volgende stappen

Er wordt een routekaart gemaakt om aan te geven welke stappen een cateraar en de achterliggende keten kunnen nemen om het biologisch assortiment te vergroten. Rinske: “CE Delft onderzoekt nu een aantal scenario’s, waaronder de goedkoopste optie met een minimaal inkooppercentage van 25% biologisch voedsel en een optie met alle biologische producten die nu beschikbaar zijn. Als alle scenario’s zijn getest en de pilot is afgerond, stellen we een eis vast in de vorm van een percentage. Die eis gaan we uiteindelijk rijksbreed toepassen voor alle toekomstige contracten van cateraars bij departementen. Maar zo ver zijn we nu nog niet.”

5. Duurzaamheidsvisie en toepassing beleid

Als we Nederland vragen om te verduurzamen, dan moeten we daarin ook het goede voorbeeld geven. Het hoofdstuk over de Rijksoverheid in het Klimaatakkoord heet niet voor niets ‘Voorbeeldrol Rijk’. EZK en LNV hebben zich gecommitteerd aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord, de coalitie Anders Reizen en het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen. We volgen de werkwijze van de CO₂-Prestatieladder als duurzaamheidsinstrument bij de reductie van CO₂.

In de afgelopen vijf jaar hebben we planmatig en structureel stappen gezet om duurzaamheid in de bedrijfsvoering te integreren. Daardoor is onze duurzame ontwikkeling inmiddels zichtbaar in de hele organisatie. Ondanks de mooie stappen die we zetten, blijven er aspecten om te verbeteren.

Aansturing van verduurzaming

In het Bedrijfsvoeringsoverleg EZK en LNV vindt de strategische besluitvorming plaats over bedrijfsvoeringsonderwerpen die alle organisatieonderdelen raken. De Plaatsvervangend secretarissen-generaal (pSG's) zijn voorzitter van dit overleg en opdrachtgever voor het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering. De bestuursraden van EZK en LNV zijn eindverantwoordelijk voor de totale verduurzaming van de organisaties.

Onze visie op duurzaamheid

Om onze voorbeeldrol te kunnen vervullen, moeten we duurzaamheid in onze dagelijkse praktijk invoeren. Planmatig en projectmatig werken we intern aan het integreren van

duurzaamheid in alle aspecten van de uitvoering van ons werk. Want duurzaamheid grijpt feitelijk in op alles in de dagelijkse praktijk, bijvoorbeeld op de manier waarop we reizen, huisvesten, communiceren, consumeren en inkopen. Ook bij interne besluitvorming binnen de volle breedte van onze bedrijfsvoering nemen we steeds vaker duurzaamheid mee.

Vier aspecten duurzame organisatie

Een duurzame organisatie zien we binnen EZK en LNV als de optelsom van vier aspecten:

- Duurzame faciliteiten en inkoopprocessen
- Duurzaam handelen en gedrag van alle medewerkers
- Duurzaamheid verweven in interne financiële en sturingscycli
- Een verbinding tussen het beleid dat we maken voor Nederland en onze eigen bedrijfsvoering

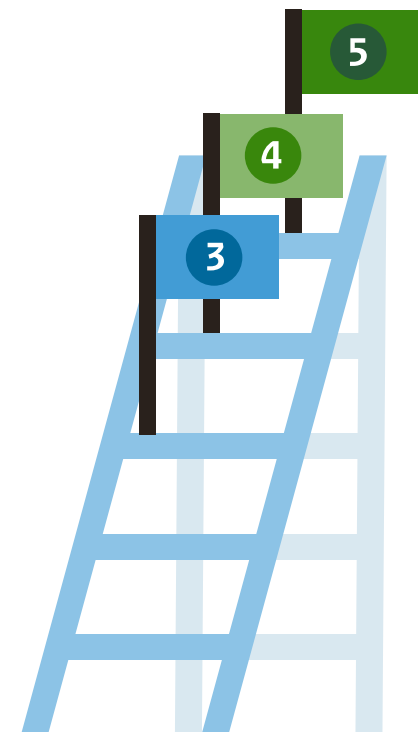
Dat deze vier aspecten ook allemaal invloed hebben op elkaar, maakt onze verduurzaming als geheel complex en tegelijk een mooie opgave. Het integreren van duurzaamheid in de organisatie heeft betrekking op alle bovengenoemde vier thema's.

CO₂-Prestatieladder

De invoering van de CO₂-Prestatieladder helpt ons om op een gestructureerde manier te verduurzamen door onze CO₂-uitstoot van onze scope 1 en 2 emissies (en gedeeltelijk scope 3) emissies te verlagen. We beoordelen onze eigen werkwijze en blijven die verbeteren, formuleren doelen en maatregelen, voeren ze uit, monitoren en sturen bij waar nodig. Met het rapporteren volgens een vaste cyclus, dragen we bij aan de sturing op en de bewustwording van onze verduurzaming.

Van niveau 3 naar 4

Sinds 2021 zijn beide ministeries gecertificeerd op trede 3 van de CO₂-Prestatieladder. Daarmee laten we zien dat we planmatig met onze CO₂-reductie aan de slag zijn en blijven. RVO is in 2022 als koploper binnen onze organisaties gecertificeerd op trede 4. Het doel is om de overige onderdelen van EZK en LNV eind 2024 ook op dat niveau gecertificeerd te hebben. De ladder kent in totaal vijf treden, waarbij de scope van verduurzaming toeneemt met elke hogere trede.

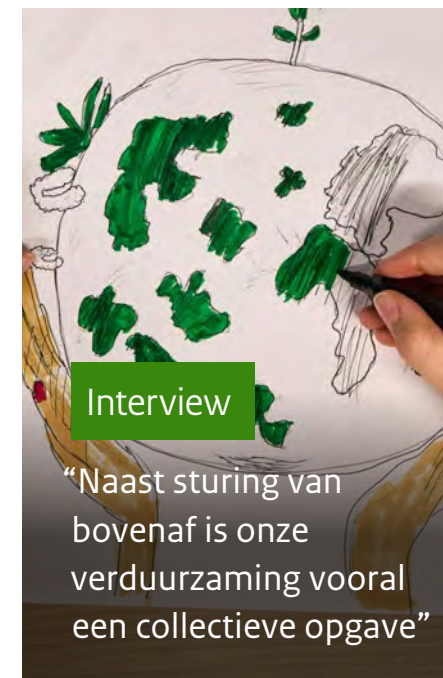

6. Samenwerken aan duurzaamheid

Manifest verduurzaming Bedrijfsvoering EZK/LNV 2.0

Interview

“Naast sturing van bovenaf is onze verduurzaming vooral een collectieve opgave”

Zoals benoemd in het vorige hoofdstuk is een duurzame organisatie een optelsom van vier aspecten. De verduurzaming van een organisatie is vooral complex bij een combinatie van faciliteiten, processen, systemen en mensen die allemaal invloed op elkaar hebben. Binnen elk aspect is samenwerken cruciaal en onderling hebben de vier aspecten ook weer raakvlakken met en invloed op elkaar.

Faciliteiten en partners

In 2023 kwamen meer collega's naar kantoor, waardoor de interactie en het samenwerken in fysieke vorm weer toenam. Duurzaamheid is zodoende ook weer meer tastbaar geworden. Bijvoorbeeld door de catering die we ervaren of de temperatuur in de panden, maar ook in het reizen naar kantoor en voor werk. Dat merkten we afgelopen jaar ook in de samenwerking met onze rijksbrede partners (facilitair, huisvesting, ICT, etc.) die veel van onze faciliteiten organiseren. Duurzaamheid staat bij hen inmiddels goed op de agenda.

Noodzakelijke aanpassingen

Onze partners zetten in 2023 een aantal concrete stappen. Zo viel door de energiecrisis in 2022 het besluit dat in alle kantoren de thermostaat omlaag ging en er minder gekoeld zou worden in de zomer. Dit beleid is in 2023 doorgezet en verlengd tot in ieder geval medio 2024; een grote opgave voor het Rijksvastgoedbedrijf die goed is uitgevoerd en waarvoor begrip nodig was en blijft. De klimaat- en energietransitie vraagt nu eenmaal aanpassingen van iedereen. Dat we iets moeten inleveren in comfort kan vervelend zijn, maar de gevolgen van niets doen zijn nog veel erger.

Duurzamere catering

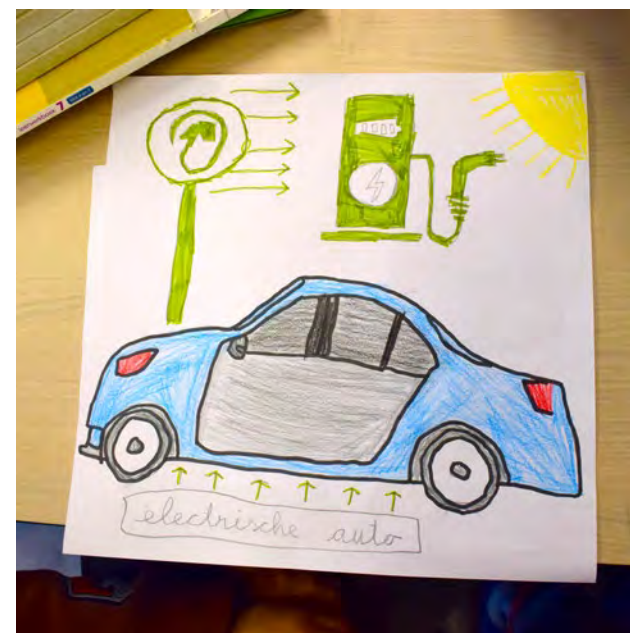
In een aantal van onze kantoren is een nieuw cateringcontract ingevoerd onder begeleiding van onze facilitair partner in Den Haag (FMHaaglanden). Hutten is de nieuwe cateraar in twee Haagse kantoren. Mede ingegeven door het LNV-beleid voerden zij een aantal speerpunten door. Denk aan het vergroten van het aandeel plantaardige eiwitten, vegetarische banqueting en voedselverspilling verder tegengaan. In het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering staan alle speerpunten op het gebied van catering die we volgens een groei-model invoeren om tot klimaatvriendelijkere catering te komen.

Emissievrij wagenpark

Door het chiptekort in de autobranche kreeg onder meer de NVWA in 2022 te maken met een beperkte beschikbaarheid van nieuwe elektrische auto's; een tegenvaller voor hun hoge doelstelling bij het elektrificeren van hun wagenpark. Het afgelopen jaar maakten ze een inhaalslag en inmiddels ligt de NVWA weer op koers om in 2026 een nagenoeg emissievrij wagenpark te hebben. Dit is twee jaar eerder dan het rijksbrede doel. De andere dienstonderdelen van EZK en LNV die ook dienstauto's hebben zijn goed op koers om in 2028 een zero-emissie wagenpark te hebben.

Samenwerking EnergieRijk Den Haag

Een andere partner waarmee we intensief samenwerken is EnergieRijk Den Haag, een samenwerkingsverband van de RVB met de gemeente Den Haag en de provincie Zuid-Holland. Met hen zijn we plannen gaan maken om ons pand aan de Bezuidenhoutseweg 73 te verduurzamen. Bijvoorbeeld met thermische zonnepanelen en het vergroenen van ons pand aan de voorkant voor klimaatadaptatie en een grotere biodiversiteit. Helaas hebben deze projecten, die in 2023 zouden gaan lopen, enige vertraging opgelopen. Ook voor tal van onderzoeken

en vergunningsaanvragen die wel in 2023 zijn gedaan, is de start van de uitvoering doorgeschoven naar 2024. De krappe arbeidsmarkt en beschikbaarheid van materiaal blijven wel aandachtspunten.

Community verduurzaming EZK en LNV

EZK en LNV bestaan uit verschillende organisaties (beleidsdepartementen, diensten en agentschappen). Al die organisatieonderdelen werken samen aan de verduurzamingsopgave en hebben sinds 2019 met elkaar de Community Verduurzaming EZK en LNV gevormd. Daarbinnen werken ze samen, delen kennis en kunde met elkaar en monitoren de totale voortgang. Het is een gezamenlijke aanpak,

gecombineerd met individuele verantwoordelijkheid binnen het eigen dienstonderdeel.

Voorbeeldrol blijven nastreven

Meerdere keren per jaar vinden werk- en inspiratiesessies plaats om de samenwerking te versterken. Een aantal (kleinere) dienstonderdelen kan soms lastig capaciteit voor verduurzaming vrijmaken of heeft moeite om te bepalen waar ze impact kunnen maken in het grotere geheel. Al met al is het belangrijk dat elk dienstonderdeel – ongeacht omvang – actief de voorbeeldrol nastreeft.

Samenwerking beleid-bedrijfsvoering

Binnen EZK en LNV maar ook bij andere departementen werken beleidsmakers die een raakvlak met de verduurzaming van de bedrijfsvoering hebben. Het beleid dat beleidscollega's voor Nederland maken, moeten we natuurlijk ook zelf goed toepassen. *Practice what you preach* is niet voor niets de ondertitel in het hoofdstuk 'Voorbeeldrol Rijk' uit het Klimaatakkoord.

Hier komt het belang van samenwerking weer tot uiting. Al langere tijd zijn binnen EZK en LNV twee werkgroepen actief met beleidsmakers en medewerkers uit de bedrijfsvoering en inkoop. Daar komen onderwerpen aan bod zoals het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie of de vertaling van het beleid op de verduurzaming van het voedselaanbod en de voedselconsumptie, bijvoorbeeld via de eiwittransitie, naar onze catering. Beide werkgroepen werken inmiddels met een actieagenda die de praktische vertaalslag weergeeft. Binnen het Rijk vindt steeds meer afstemming plaats tussen beleidsmakers en bedrijfsvoering van verschillende departementen. Zo haakt BZK aan bij de werkgroep beleid-bedrijfsvoering EZK, terwijl I&W aansluit bij de werkgroep beleid-bedrijfsvoering van LNV.

Een mooi voorbeeld van samenwerking tussen beleid en bedrijfsvoering uit 2023 is het Manifest Verduurzaming bedrijfsvoering EZK/LNV 2.0. Mede met input vanuit de genoemde werkgroepen is het oorspronkelijke manifest uit 2019 aangescherpt en verfijnd.

Interdepartementale samenwerking

In 2021 is rijksbreed besloten dat elk ministerie een duurzaamheidscoördinator aanstelt. Dat was al het geval bij IenW, EZK en LNV, maar het is goed dat andere departementen volgen. Ook viel het besluit dat een rijksbreed team de verduurzaming binnen de Rijksoverheid gaat coördineren.

In 2022 is aanvullend afgesproken dat ieder departement de CO₂-Prestatieladder invoert en zich laat certificeren. Ook is vanuit de bestuurslaag een portefeuillehouders-groep verduurzaming rijksdienst ontstaan. De groep bestaat uit vijf plaatsvervangend Secretaris Generaals, waar LNV er één van is. Zij moeten scherper de voortgang kunnen volgen op de totale verduurzaming van het Rijk.

Het afgelopen jaar is onder meer gewerkt aan de herziening van het hoofdstuk 'Voorbeeldrol Rijk'. Doelen zijn aangescherpt en timing is onder de loep genomen. De herziene versie van dit hoofdstuk wordt in 2024 ter besluitvorming voorgelegd en maakt onderdeel uit van het vijfjaarlijkse klimaatplan dat de Tweede Kamer zal vaststellen.

Andere voorbeelden van interdepartementale samenwerking zijn de werkgroep voor duurzaamheidsdata, de community of practice voor de CO₂-Prestatieladder en het duurzaamheidscoördinatoren-overleg.

Rijksbreed is het van belang dat verduurzaming – onder andere in de catering - op een eenduidig en vergelijkbare manier gemonitord wordt, zodat we inspanningen kunnen vergelijken en de invulling van de voorbeeldrol inzichtelijk wordt.

Duurzaamheid verplicht onderdeel in jaarplannen

In 2020 had het bestuur van EZK en LNV al vastgesteld dat duurzaamheid aan bod moet komen in de jaarplannen van elk dienstonderdeel. In 2021 is rijksbreed besloten dat dit ook moet gebeuren voor elk dienstonderdeel binnen het Rijk.

De Rijksoverheid is een bureaucratisch en cyclisch systeem, dat nodig is om doelmatig, rechtmatig en navolgbaar

belastinggeld uit te geven en beleid te maken. Jaarlijkse begrotingen en jaarplannen maken deel uit van dit systeem. Door duurzaamheid toe te voegen aan deze cycli, borgen we het onderwerp beter in het systeem van de organisatie. Daarmee wordt het een onderwerp waar we verantwoording over moeten afleggen en op moeten sturen.

Het team verduurzaming bedrijfsvoering monitort in hoeverre duurzaamheid in de jaarplannen wordt meegenomen en adviseert hoe dat te doen. Het is goed om te zien dat alle jaarplannen in 2023 hier aandacht voor hebben. In de uitwerking zien we nog wel verschillen. Op aangeven van het team verduurzaming bedrijfsvoering zijn een paar organisatieonderdelen in 2023 gestart met onderzoeken welke managementinformatie nodig is. Een format is in ontwikkeling en we krijgen steeds meer data. In 2024 willen we volgens een vastere format managementinformatie gaan leveren aan alle organisatieonderdelen, zodat zij gedurende het jaar goede informatie hebben om de verduurzaming te kunnen volgen en bij te sturen waar nodig. Extra aandacht hierbij is nodig voor een eenduidige en vergelijkbare manier van monitoren van contractmanagement. Het naleven van vooraf opgenomen duurzaamheidscriteria vraagt continue aandacht.

Medewerkers en managers

Het gedrag en handelen van de mens is de basis voor alles, maar duurzaamheid is nog niet de norm in alles wat we doen. Toch is de laatste jaren wel een omslag merkbaar. Medewerkers en managers vragen steeds meer naar duurzaamheid of stellen het als ondergrens. Samen met steeds duurzamere faciliteiten en processen, zetten we hierin stappen.

Manifest verduurzaming Bedrijfsvoering EZK/LNV 2.0

In het Manifest verduurzaming bedrijfsvoering EZK en LNV uit 2019 zijn afspraken over de verduurzaming van beide ministeries inclusief hun dienstonderdelen vastgelegd. Dit is in 2023 verder geconcretiseerd en opnieuw vastgesteld in een 2.0-versie. In de afgelopen jaren ontstond de behoefte aan meer duiding of scherpte per speerpunt en een stapsgewijze planning naar 2030. In de 2.0 versie zijn de de speerpunten uit het oorspronkelijke manifest niet gewijzigd maar wel nader gedefinieerd. Dit maakt het nastreven makkelijker en ook de monitoring erop. Trendanalyses worden onderdeel van de monitoring met de blik op het doel van 2030. Als de trend negatief is, scherpen we de doelen aan of treffen we aanvullende maatregelen.

Het nieuwe manifest is tot stand gekomen in samenwerking met alle diensten en agentschappen en een aantal beleidscollega's die raakvlak hebben met de onderwerpen uit het document.

Op onderdelen hebben EZK en LNV een hogere doelstelling dan het Klimaatakkoord.

Achtergrond en kernpunten

De achtergrond en kernpunten van de 2.0-versie zijn als volgt:

- Ieder dienstonderdeel is zelf verantwoordelijk voor een klimaatneutrale bedrijfsvoering voor 2030.
- Het manifest is de opdracht van de pSG's aan alle dienstonderdelen om toe te werken naar een klimaatneutrale bedrijfsvoering en de voorbeeldrol te vervullen. Er wordt over de voortgang op de doelen uit het manifest periodiek gerapporteerd.
- De dienstonderdelen coördineren hun eigen doelen en leggen deze vast in een deelplan voor hun dienstonderdeel op basis van het manifest 2.0. In hun jaarplan verwijzen ze naar het Manifest 2.0 en hun eigen plan van aanpak.
- De dienstonderdelen vormen samen met het kernteam verduurzaming van de ministeries de community verduurzaming EZK en LNV.

Binnen de community werken we samen aan opgaves en delen kennis en kunde met elkaar.

Omdat de wereld niet stilstaat, blijven we tussentijds de doelen onder de loep nemen en actualiseren we ze waar nodig.

Klimaatakkoord en klimaatwet

In 2019 is het Klimaatakkoord gesloten en is de Klimaatwet aangenomen. De Klimaatwet schrijft voor dat het kabinet in 2024 een vernieuwd Klimaatplan aanbiedt aan de Eerste en Tweede Kamer. Na behandeling in beide Kamers kan het kabinet het Klimaatplan vaststellen. In het kort bevat het Klimaatplan de hoofdlijnen van het klimaatbeleid voor de komende 10 jaar. Daarnaast gaat het Klimaatplan in op de laatste wetenschappelijke inzichten over klimaatverandering, technologische ontwikkelingen, internationale beleidsontwikkelingen en de economische gevolgen. Daarmee bevat het Klimaatplan het nationale beleid, de context waarin dat beleid wordt ontwikkeld en de gevolgen van dat beleid.

“Naast sturing van bovenaf is onze verduurzaming vooral een collectieve opgave”

‘Iedereen doet wat’, luidt de klimaatcampagne van EZK die sinds 2019 heel Nederland aanspoort tot duurzamer leven. Met het destijds afsluiten van het nationale Klimaatakkoord verplichtte het Rijk zichzelf om ook stappen in verduurzaming te zetten.

Om daarin het goede voorbeeld te geven, pakken de ministeries EZK en LNV sindsdien op allerlei punten hun bedrijfsvoering aan. Wat houdt die aanpak in, hoe vordert het proces en wat zijn ambities voor de komende jaren? Plaatsvervangend Secretarissen-Generaal (PSG’s) **Gerdine Keijzer-Baldé** (rechts op de foto) en **Petra de Kam** (links) geven tekst en uitleg.

“De ervaring leert dat ministeries vaak van sectoren allerlei maatregelen vragen, maar zelf vervolgens achterblijven”, vertelt Gerdine. “Wij zeiden in 2019 bij die klimaatcampagne meteen: wij kunnen zelf óók volop aan verduurzaming doen en mensen mogen daarin van ons zelfs een extra stapje verwachten. Veel is vervolgens in gang gezet om de uitstoot van onze broeikasgassen te reduceren. Denk aan duurzamer reizen, ons wagenpark elektrificeren, het aandeel hernieuwbare energie vergroten, voedselverspilling aanpakken en verhoudingsgewijs meer plantaardige eiwitten aanbieden in de bedrijfsrestaurants. Zo bouwen we nu al een jaar of vijf mee aan de klimaatneutrale bedrijfsvoering die het Rijk zichzelf voor 2030 als doel heeft gesteld.”

Collectieve opgave

Als lid van de bestuursraden van beide ministeries met bedrijfsvoering in hun portefeuille – Gerdine bij EZK en Petra bij LNV – zetten de twee PSG’s de hoofdlijnen uit voor de verduurzaming van beide concerns. “Maar de twee kerndepartementen en acht diensten en agentschappen die onder onze ministeries vallen, hebben wel allemaal hun eigen rol en verantwoordelijkheid daarin”, nuanceert Petra.

“We zien gelukkig ook steeds meer eigen initiatieven. RVO doet bijvoorbeeld uit zichzelf al veel en vaak zelfs extra aan verduurzaming. Daarmee zijn zij op veel vlakken een inspiratiebron voor de andere onderdelen. Belangrijk is dat we elkaar bij de les houden, kennisdelen en samenwerken zodat ieder dienstonderdeel effectief aan verduurzaming doet. We sturen van bovenaf, maar uiteindelijk is de verduurzaming van onze ministeries een collectieve opgave met een rol voor iedereen.”

Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering 2.0

Als leidraad voor die verduurzaming stelden EZK en LNV in 2019 het zogenoemde Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering op – een afgeleide van het Klimaatakkoord uit datzelfde jaar met concrete interne afspraken over het werken aan duurzaamheid binnen de beide concerns. Gerdine was positief verrast toen vier jaar later veel doelstellingen al goed op streek waren, al geeft ze toe dat corona hoogstwaarschijnlijk heeft geholpen.

“De tijd was rijp om onze verduurzaming van de bedrijfsvoering naar een nieuw volwassenheidsniveau te tillen met een geactualiseerd, gericht en ambitieuzer manifest. De eerste versie was zeker behulpzaam geweest, maar sommige doelen in dat document nog vaag, toe aan actualisatie of klaar voor aanvulling op inhoud of tijdpad. Met de beter geformuleerde afspraken bij de acht doelen in het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering 2.0 is de focus nog scherper geworden. Dit komt de aansturing en uitvoering ten goede.”

“Niet meedoen geen optie”

Actief samenwerken en tegelijkertijd de kerndepartementen, diensten en agentschappen zelf invulling laten geven aan hun verduurzaming is ook het uitgangspunt van de 2.0-versie van het Manifest. “Hoezeer onze ministeries op veel vlakken ook als één club optrekken, uiteindelijk verschillen onze organisatieonderdelen qua bedrijfsvoering flink van elkaar”,

legt Petra uit. “Neem de NVWA. Zij hebben traditioneel een heel groot wagenpark, terwijl sommige diensten maar een paar of zelf geen bedrijfswagens hebben. RVO maakt juist veel vliegkilometers als onvermijdelijk aspect van hun internationale werk. Met het nieuwe Manifest erkennen we die verschillen: dienstonderdelen krijgen daarmee relatief veel ruimte voor eigen accenten in hun plannen. Omdat de gemaakte afspraken wel concreet zijn en we daar op sturen, voorkomen we dat verduurzaming vrijblijvend wordt. Niet meedoen is geen optie.”

Voortgang monitoren met dashboard

Gerdine vertelt dat een intern duurzaam dashboard met actuele bedrijfsvoeringcijfers helpt om de verduurzaming van beide departementen in beeld te houden en daarop te sturen. “Onlangs zagen we daar bijvoorbeeld nog dat het aantal vliegbewegingen flink steeg, waardoor we daar het gesprek over konden aan gaan om de oorzaak te achterhalen.”

Steeds meer data

“Net als de eerste versie van het Manifest is het dashboard ontwikkeld in 2019. We breiden het elk jaar uit met meerdere datasoorten om op te rapporteren. Die vliegbewegingen houden we al vanaf het begin bij en inmiddels hebben we alle vervoerssoorten in het dashboard. Restafval staat er ook in. De energiedata van onze panden, ICT-data en cateringcijfers komen daar dit jaar nog bij. Data rond maatschappelijk verantwoord inkopen hebben we via een ander kanaal en krijgt te zijner tijd ook een plek in het dashboard. Alle aspecten uit het Manifest komen uiteindelijk in het dashboard terecht. Hoe completer we het beeld krijgen, hoe beter we op onze verduurzaming kunnen blijven sturen.”

Meer proactief verduurzamen

We hebben de CO₂-Prestatieladder (met in totaal 5 treden/niveaus) ingevoerd om structureel onze CO₂-uitstoot te monitoren en te sturen op CO₂-reductie. Hierop zijn we ook

gecertificeerd. “RVO zit op trede 4 van de CO₂-Prestatieladder, de rest op 3. Dat moet komend jaar allemaal naar trede 4, wat geen eenvoudige opgave is maar waar we toch op inzetten”, aldus Petra. “Voor niveau 4 moet je naast de eigen directe CO₂-uitstoot voor twee onderdelen van je bedrijfsvoering de invloed op je keten in kaart gaan brengen. Dat is een grote maar mooie stap, want zo kunnen we nóg concreter onze footprint gaan terugdringen. We willen ook meer proactief aan verduurzaming gaan doen. Hoeveel druk leggen nieuwe technologieën zoals ChatGPT en AI op datacenters en dus op het stroomverbruik? En welk beleid past daarbij? Dat soort vraagstukken gaan de komende jaren steeds meer spelen. Duurzaamheid moet straks een integraal onderdeel van onze besluitvorming zijn.”

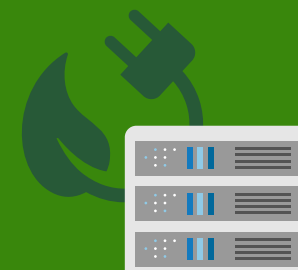
7. Speerpunten

Interview

“De CO₂-prestatieladder werkt als een stok achter de deur”

CO₂-reductie
Klimaatvriendelijke en biologische catering
Circulariteit
MVOI
Duurzame ICT

Speerpunt 1:

CO₂-reductie

CO₂-reductie (footprint) en CO₂-Prestatieladder

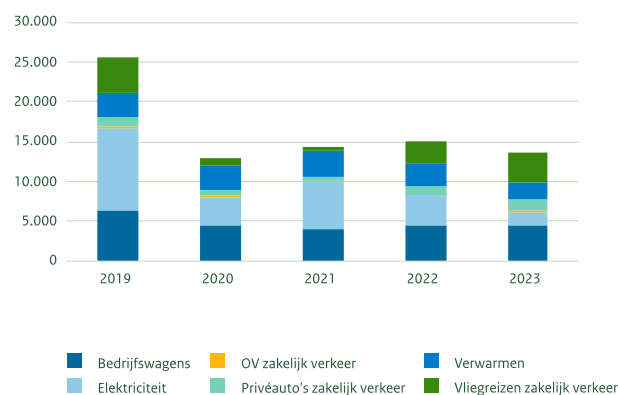
Sinds de invoering van de CO₂-Prestatieladder werken EZK en LNV structureel aan het verlagen van de CO₂-uitstoot van onze scope 1 en 2 en gedeeltelijk scope 3 emissies. De CO₂-Prestatieladder helpt bij het behalen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. De CO₂-reductie wordt serieus aangepakt door eigen doelen aanvullend te stellen en maatregelen te treffen om deze te behalen. De CO₂-Prestatieladder helpt om de blik vooruit scherp te houden door het CO₂-managementsysteem te borgen in onze organisatie en volgens de Plan-Do-Check-Act cyclus uit te voeren. Dit wordt ieder jaar intern en extern geaudit. Eind vorig jaar bleek tijdens de externe audit dat er nog ruimte voor verbetering is. Een aantal verbeterpunten moest op korte termijn worden opgelost om de certificering op trede 3 weer voor een jaar te behouden.

Dit is gelukt en houdt ons scherp om processen te blijven verbeteren. In de loop van 2023 zijn we gestart met het implementeren van de eisen op trede 4 van de CO₂-Prestatieladder. Met de implementatie van de eisen op niveau 4 zetten we verdere stappen om inzicht te krijgen in de belangrijkste ketenemissies en in het sturen op CO₂-reductie in de keten.

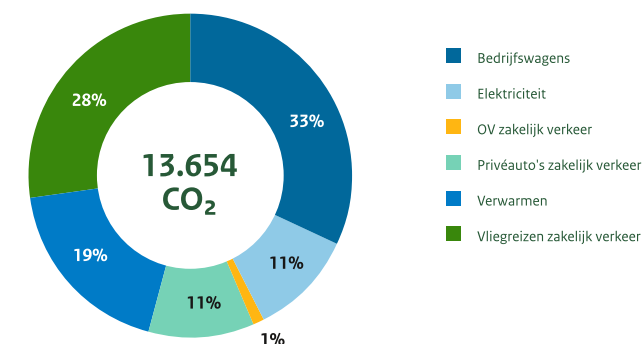
Resultaten en cijfers 2023

De CO₂-uitstoot van de totale footprint van EZK en LNV is in 2023, t.o.v. 2019, verlaagd met 47% en met 9% ten opzichte van 2022. Dit betekent dat de stijgende trend van vorig jaar, namelijk een toename van de CO₂-uitstoot met 5%, is doorbroken, zie grafiek 1. In 2023 wordt de meeste CO₂-uitstoot veroorzaakt door onze bedrijfswagens, vliegreizen en het verwarmen van onze panden.

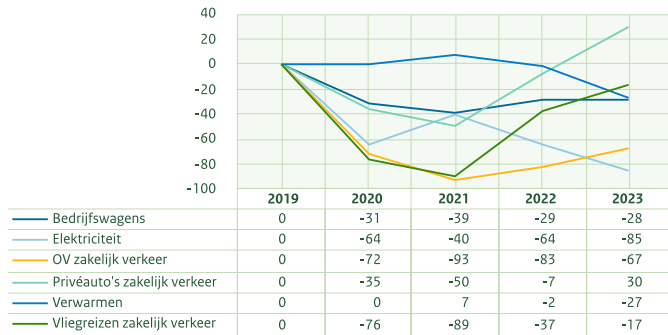
Grafiek 1 CO₂e (ton) EZK/LNV

Grafiek 2 > CO₂-Footprint EZK/LNV 2023

Grafiek 3 Relatieve uitstoot CO₂ (%) t.o.v. 2019

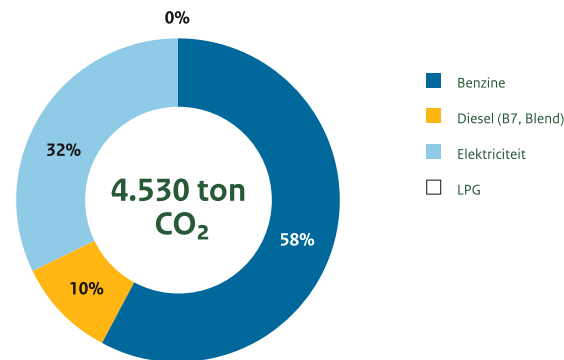

In grafiek 3 is de relatieve CO₂-reductie ten opzichte van ons basisjaar 2019 zichtbaar. Wat opvalt is dat ondanks het elektrificeren van het wagenpark de CO₂-reductie stagneert. De uitstoot als gevolg van ons elektriciteitsverbruik is het meeste gedaald en er is één bron van uitstoot die is gestegen namelijk de Privé-auto's voor zakelijke dienstreezen met 30%.

Focus op grootste bronnen van uitstoot

Door de systematiek van de CO₂-Prestatieladder houden we de focus op het reduceren van de grootste bronnen van uitstoot wat belangrijk is voor het behalen van het doel: "een klimaatneutrale bedrijfsvoering in 2030". In 2022 werd de meeste CO₂-uitstoot veroorzaakt door onze bedrijfswagens en ons energieverbruik (verwarmen en elektriciteit). De vliegreizen stootten bijna net zoveel CO₂ uit als het verwarmen van onze panden en eindigt op de 4^e plaats. De ministeries EZK en LNV hebben zich maximaal ingezet om deze bronnen in 2023 verder te verlagen:

Grafiek 4 Uitsplitsing footprint Wagenpark EZK/LNV

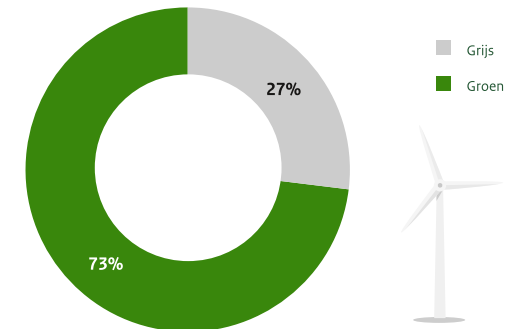

Wagenpark

De CO₂-uitstoot veroorzaakt door onze bedrijfswagens is verantwoordelijk voor 33% van de totale footprint van EZK/LNV in 2023. Sinds 2019 zetten we in op maximaal elektrificeren van ons wagenpark. In 2023 bestond het totale wagenpark voor 59% uit zero-emissie bedrijfswagens. De overige 41%² is verantwoordelijk voor 68% van de CO₂-uitstoot van het wagenpark. De elektrische wagens zijn in 2023 verantwoordelijk voor 32% van de uitstoot omdat dit nog als volledig grijze stroom wordt geregistreerd³.

- 2 Van de 68% wordt 85% van de uitstoot door het benzineverbruik veroorzaakt.
- 3 Het is (nog) niet mogelijk om te achterhalen of een elektrische dienstauto bij medewerkers thuis, onderweg of bij een kantoor is opgeladen en wat de oorsprong is van stroom die we niet zelf beheren. Opladen zal in de praktijk niet 100% grijs zal zijn, maar bij gebrek aan data over alle laad-momenten van alle auto's, wordt er veiligheidshalve met grijze stroom gerekend.

Grafiek 5 Aandeel hernieuwbare energie 2023

We zullen in 2024 beter in kaart brengen welk gedeelte van de geladen stroom al groen is.

Elektriciteit

Voor elektriciteit is een mooi resultaat behaald op de CO₂-reductie. De uitstoot als gevolg van elektriciteit is in 2023 ten opzichte van 2022 met 59% gedaald. Dit komt doordat we gezamenlijk met een aantal dienstonderdelen een groot deel van de grijze stroom wisten te vergroenen door Nederlandse Garanties van Oorsprong (GVO's) in te kopen. Dat zijn certificaten waarmee bewezen wordt dat stroom op een groene (dus duurzame) manier is opgewekt. Ook het vergroenen van één van de twee datacenters heeft meegeholpen aan de reductie met 6% op de totale footprint.

Verwarmen

De CO₂-uitstoot als gevolg van het verwarmen van onze panden is met 25% gereduceerd ten opzichte van 2022. In het algemeen kan voorzichtig worden geconcludeerd dat de structurele temperatuurverlaging op veel van de gebouwen waarin EZK en LNV zijn gehuisvest de oorzaak is van deze positieve ontwikkeling.

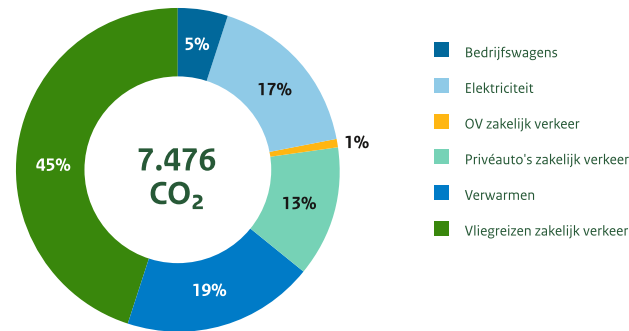
Footprint EZK

De CO₂-footprint van EZK bedroeg in 2023 7476 ton CO₂, dit is 50% minder dan in 2019. EZK draagt met al zijn dienstonderdelen voor 55% bij aan de totale footprint van EZK en LNV.

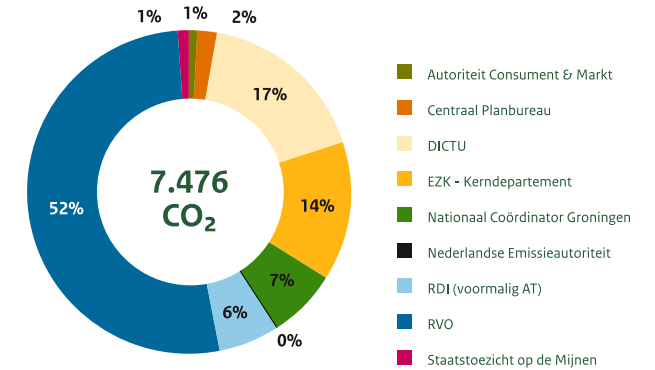
Footprint LNV

De CO₂-footprint van LNV bedroeg in 2023 6178 ton CO₂, dit is een daling van 42% ten opzichte van 2019. LNV draagt met haar dienstonderdeel NVWA voor 45% bij aan de totale footprint van EZK en LNV.

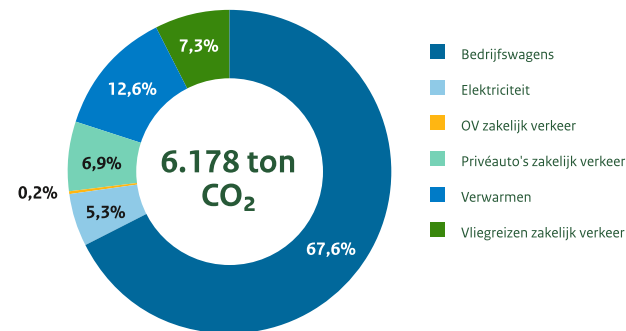
Grafiek 6 CO₂-Footprint EZK 2023

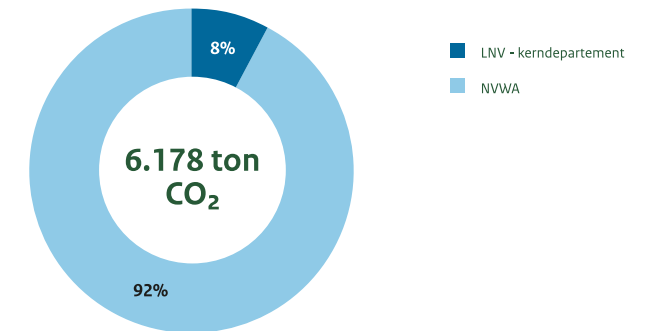
Grafiek 7 CO₂-Footprint EZK 2023

Grafiek 8 CO₂-Footprint LNV 2023

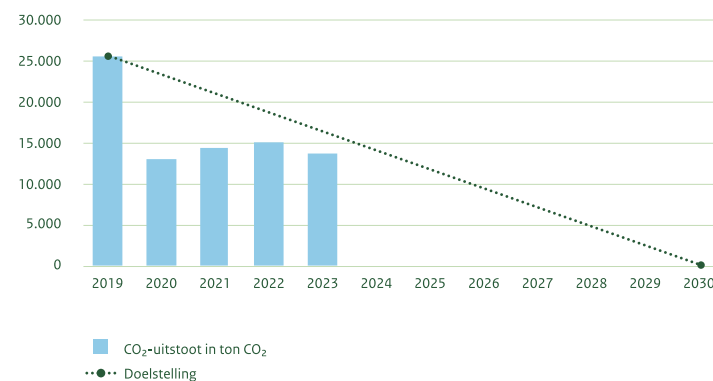
Grafiek 9 CO₂-Footprint LNV 2023

Hoofddoel: Klimaatneutrale bedrijfsvoering in 2030

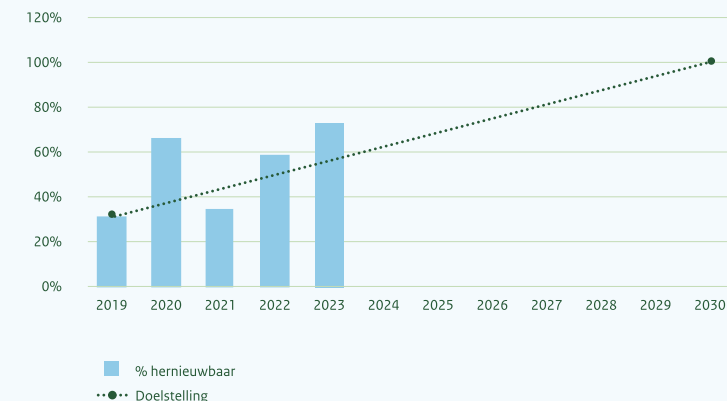
Grafiek 10 CO₂-uitstoot in ton CO₂ versus doelstelling

Subdoelen Rijkskantoren in Klimaatakkoord

In 2030 100% elektriciteitsverbruik hernieuwbaar

Grafiek 11 Aandeel hernieuwbare elektriciteit

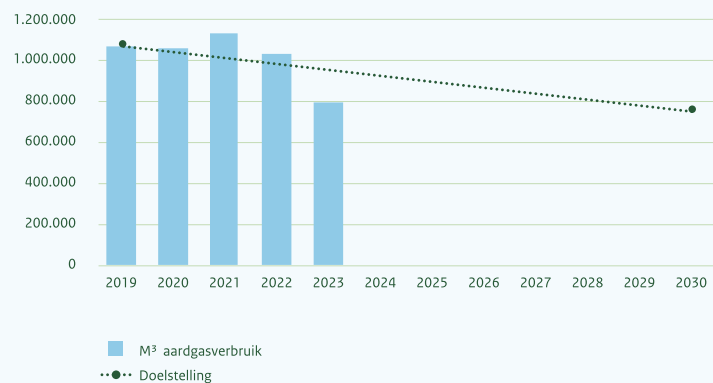

Voortgang op de doelen in het Klimaatakkoord

EZK en LNV hebben de doelen uit het laatste hoofdstuk van het Klimaatakkoord vertaald naar hun eigen organisatie en geven hieronder door middel van grafieken weer wat de voortgang hiervan is. EZK en LNV hebben ook twee eigen doelstellingen.

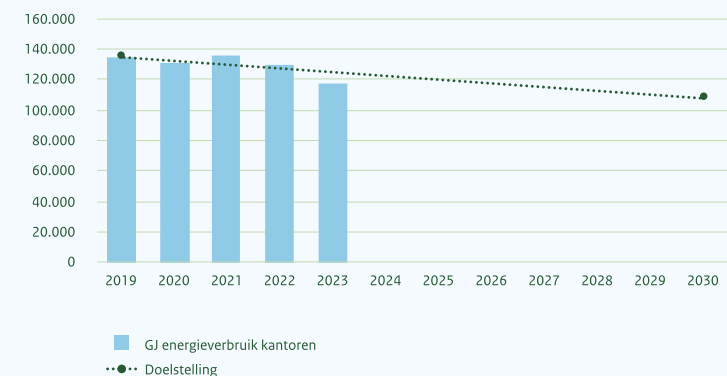
In 2030 -30% gasverbruik van kantoren

Grafiek 12 Aardgasverbruik kantoren versus doelstelling

In 2030 -50% energieverbruik van de kantoren t.o.v. 2008 is vervangen door nieuw doel: Gemiddeld 2% energiebesparing per jaar voor de rijksgebouwen

Grafiek 13 Gemiddelde energiebesparing versus doelstelling gemiddeld 2%

Subdoelen mobiliteit in Klimaatakkoord

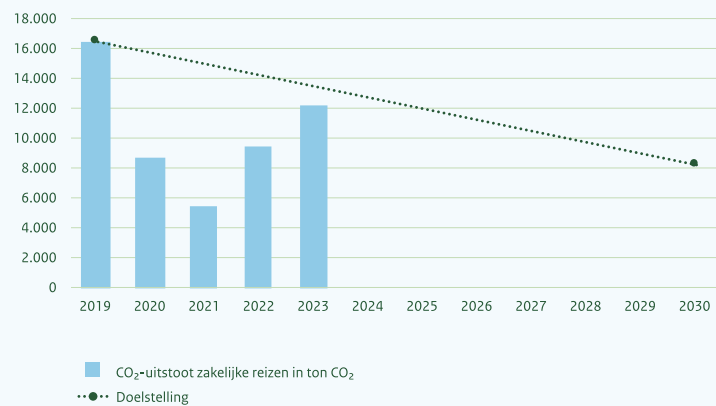
In 2028 100% zero-emissie wagenpark

In 2030 -50% CO₂-uitstoot van zakelijke mobiliteit mobiliteit t.o.v. 2019

Grafiek 14 Aandeel zero emissie wagens versus doelstelling

Grafiek 15 CO₂-uitstoot zakelijke mobiliteit versus doelstelling

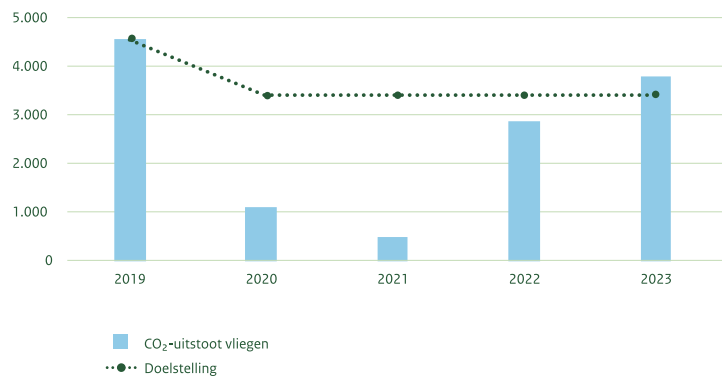

Eigen doelstelling EZK/LNV

Structureel -25% CO₂-reductie vliegverkeer t.o.v. 2019

Gemiddeld 10% extra CO₂-reductie per jaar t.o.v. 2019

Grafiek 16 CO₂-uitstoot vliegverkeer versus doelstelling

KPI	2019	2020	2021	2022	2023
CO ₂ -uitstoot in ton CO ₂	25.674	13.034	14.367	15.039	13.654
Norm maximale uitstoot	25.674	23.106	20.539	17.972	15.404

Interview

CO₂-Prestatieladder

“De CO₂-prestatieladder werkt als een stok achter de deur”

Om verduurzaming zo concreet en meetbaar mogelijk van de grond te krijgen, werken EZK en LNV sinds 2019 met de CO₂-Prestatieladder: een CO₂-managementsysteem dat organisaties helpt om hun totale CO₂-footprint in kaart te brengen en te verkleinen. Majella Hinkenkemper, Senior Adviseur verduurzaming bedrijfsvoering bij EZK, coördineert voor de twee ministeries het proces van de CO₂-Prestatieladder. Ze spreekt van een pittig systeem. En tóch is ze fan.

“De CO₂-Prestatieladder is ooit bedacht door Prorail en veel gebruikt in de bouwsector, maar is inmiddels in allerlei sectoren een erkend verduurzamings-instrument”, vertelt Majella. “IenW was het eerste ministerie dat zich certificeerde met de ladder, in 2017 gaven zij symbolisch het stokje aan ons door. We zijn ermee gaan werken om actief onze bedrijfsvoering te verduurzamen. Inmiddels gebruiken we de ladder zo’n vijf jaar en werken ook de andere ministeries met de ladder. Het systeem helpt je volgens een vaste cyclus te sturen op het reduceren van je CO₂-uitstoot.”

Legpuzzel van data

Hinkenkemper legt uit dat de ladder vanuit vier invalshoeken de verduurzaming concreet en meetbaar maakt. “De eerste invalshoek is inzicht: het in kaart brengen van alle energiestromen van de eigen organisatie en data hiervoor verzamelen. Dat was een aardige klus, omdat niet alle data makkelijk beschikbaar was. Het is elk jaar weer een uitdaging om alle data compleet te krijgen, maar de kwaliteit van de data is in de loop van de jaren sterk verbeterd. Reductie (het terugdringen van de CO₂-uitstoot met maatregelen), transparantie (open communiceren over zaken als doelstellingen en voortgang) en participatie (deelname aan initiatieven gericht op CO₂-reductie) zijn de andere invalshoeken van de prestatieladder.

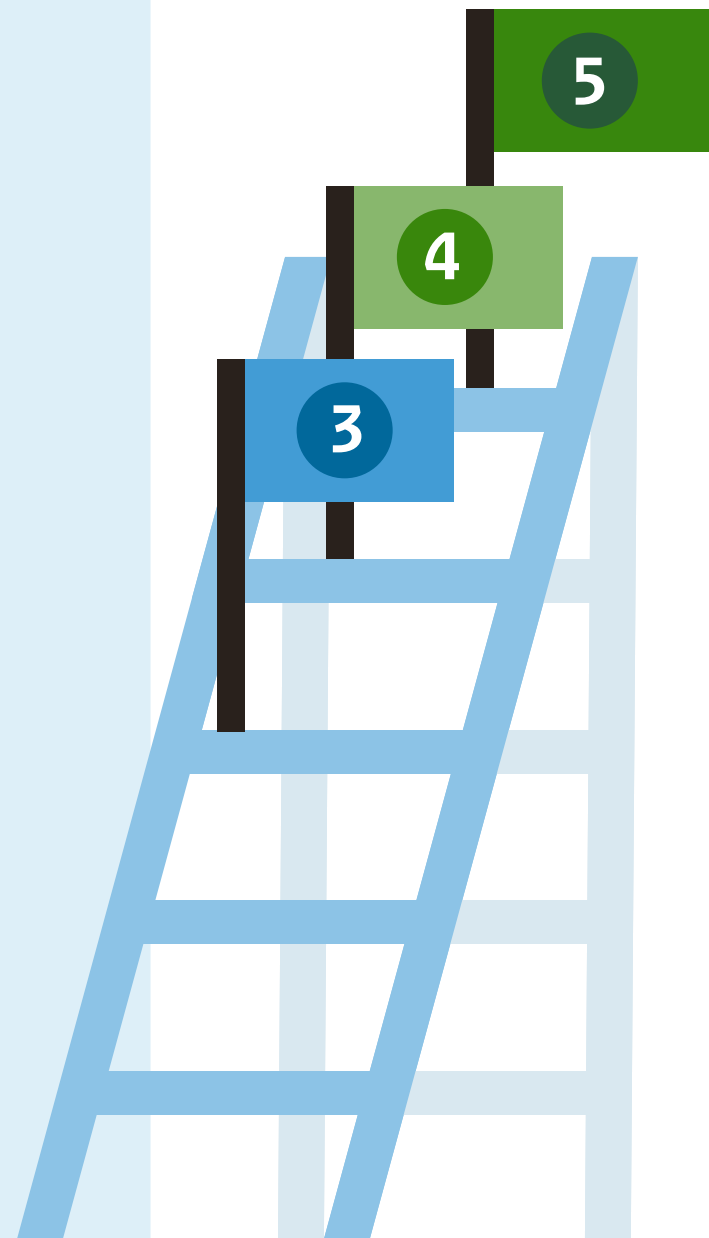

Community verduurzaming bedrijfsvoering

“Onder de verantwoordelijkheid van de beide ministeries vallen een hoop inspectie- en toezichhoudende diensten en instellingen”, vervolgt Majella. “Met negen belangrijke buitendiensten zijn we gecertificeerd en vormen we een community. Binnen die community zien en spreken we elkaar regelmatig. We delen onze ervaringen, praten over de voortgang op onze verduurzaming en maken afspraken over waar we de meeste impact kunnen maken. “Zo worden we als totale organisatie steeds beter in het werken met dit instrument. En met de resultaten motiveren we elkaar.”

Prestaties en ambities

In hoeverre stemmen die resultaten tevreden? Majella: “EZK en LNV hebben samen 47% CO₂-reductie bereikt sinds we met de ladder werken. Per jaar willen we gemiddeld 10% blijven dalen. De ambitie is om door te groeien naar niveau 4 en 5 op de CO₂-Prestatieladder, waarbij je ook gaat kijken naar de CO₂-reductie binnen je keten en sector. Jaarlijks worden we beoordeeld door een certificerende instelling. Een auditor beoordeelt heel kritisch of we aan de eisen van de ladder voldoet en het certificaat behoudt. Juist omdat we daarmee vrijblijvendheid uitsluiten, kunnen we met dit systeem écht aan verduurzaming doen.”

EZK en LNV willen bewust en duurzaam zakelijke reizen

Internationale dienstreizen

Zakelijk vliegen is verantwoordelijk voor 28% van onze CO₂-uitstoot. De gezamenlijke bestuursraad en het bedrijfsvoeringsoverleg EZK en LNV hebben in 2021 besloten om structureel 25% minder CO₂-uitstoot te willen genereren door vliegen ten opzichte van 2019. Dit is nodig om het doel van 50% CO₂-reductie op zakelijk reizen en het doel 'klimaatneutraal voor 2030' te kunnen behalen en natuurlijk onze voorbeeldrol als Rijk.

In 2023 kwamen we uit op 17% minder CO₂-uitstoot ten opzichte van 2019.

We hadden te maken met een toenemende vraag vanuit de inhoud van ons werk, geopolitieke ontwikkelingen en culturele achtergronden van onze partners in onder andere Afrika en Azië zijn mede verantwoordelijk dat een toename van vliegreizen de trend is. We werken aan gepaste maatregelen en bewustzijn waarbij duurzaamheid een belangrijke randvoorwaarde is voor de uitvoering van het werk. Daarbij verliezen we het welzijn van medewerkers op reis en de inhoud van het werk niet uit het oog. In 2023 is er een onderzoek uitgevoerd onder onze frequent internationale reizigers naar de bereidheid om duurzaam te reizen. De meeste respondenten stonden hier positief tegenover.

Door rijksbrede deelname aan het KLM Corporate Sustainable Aviation Fuel (SAF) programma van de KLM Air France vliegen EZK en LNV voor een deel van hun vliegreizen met duurzame vliegtuigbrandstof.

In afwachting van een nieuwe rijksbrede raamovereenkomst kopen we via de intermediair VCK travel koolstofkredieten om klimaatprojecten te ondersteunen.

Het nieuwe reisplatform van de Rijksoverheid Travelpoint is halverwege 2023 beschikbaar gekomen. De basisfunctionaliteit van dit platform is nu beschikbaar. De komende tijd komt er gefaseerd nieuwe functionaliteit bij die bijdraagt aan het verder verduurzamen van de reisbewegingen van ambtenaren van de Rijksoverheid. De kwaliteit van de data over internationale dienstreizen in 2023 is door deze migratie mogelijk lager dan voorgaande jaren.

Privéauto dienstreizen en woon-werkverkeer

Het aantal dienstreizen met de privéauto is met 30% toegenomen ten opzichte van 2019, het aantal woon-werkverkeer reizen is afgenomen met 56% ten opzichte van 2019, maar neemt wel toe ten opzichte van 2022. Het gebruik van de privéauto voor dienstreizen bedraagt zo'n 13% van onze totale CO₂-uitstoot.

OV binnenland

In 2023 reisden we voor dienstreizen en woon-werkverkeer 95% van de afstand ten opzichte van 2019 en 169% ten opzichte van 2022 met het openbaar vervoer in Nederland. Ook de CO₂-uitstoot is ten opzichte van 2022 met een toename van 91% bijna verdubbeld. In vergelijking met 2019 is de CO₂-uitstoot door gebruik van ov zo'n 67% afgenomen. Meer reizen met de bus en het gebruik van Greenwheels auto's veroorzaken de toename in CO₂-uitstoot ten opzichte van 2022.

Wagenpark en huurauto's

Ondanks dat EZK en LNV meer dan de helft aan auto's heeft vervangen blijft de CO₂-reductie nu rond de 30% steken en is de CO₂-uitstoot zelfs licht gestegen met 0,3% ten opzichte van 2022. Het wagenpark is met een totaal van 2019 auto's met 22% gegroeid t.o.v. 2022. Het wagenpark heeft ongeveer 6% minder benzine getankt, 8% meer diesel getankt en 17% meer elektriciteit geladen dan het jaar ervoor. Het aandeel Diesel is klein met 52 auto's en maakt met 3% deel uit van het wagenpark. De CO₂ uitstoot van de diesels nemen met 13% wel toe t.o.v. 2022. De hoeveelheid geladen grijze stroom is sterk toegenomen (14,3%), maar omdat de emissiefactor tussen 2022 en 2023 is afgenomen, is de toename in CO₂ hierdoor beperkt.

Wagenpark NVWA

Ten opzichte van 2022 is het aantal dienstvoertuigen binnen de NVWA gegroeid. Deze groei gaat hand in hand met de groei van het aantal medewerkers. De ambitie tot vergroening loopt in dezelfde pas mee. De einddoelstelling om in 2026 nagenoeg het gehele wagenpark geëlektrificeerd (zero-emissie) te hebben, is nog steeds de ambitie. Dat zijn dan ruim 1600 dienstauto's. In 2023 heeft het elektrificeren van het wagenpark een flinke vlucht genomen. Begin 2023 zijn de contracten vanuit de Europese aanbesteding geëffectueerd en is de levertijd van de elektrische auto's aanzienlijk verkort. Dit heeft geresulteerd in de start van het vervangingsplan 2023 waarin we ruim 500 brandstofauto's door elektrische auto's vervangen. Deze zijn inmiddels besteld. In 2023 zijn ruim 400 elektrische auto's ter vervanging uitgeleverd. De rest volgt in 2024. Hiermee ligt de NVWA nog steeds op koers om de doelstelling te behalen van nagenoeg volledig zero-emissie in 2026. Om aan de laadcapaciteit te kunnen blijven voldoen heeft NVWA in 2023 voor twee nieuwe locaties opdracht gegeven om laadvoorzieningen te realiseren. Bij deze locaties komen in totaal 18 Laadpunten. Op die manier kunnen de dienstauto's van NVWA worden geladen met de eigen afgenomen groene stroom

“De omslag naar elektrisch rijden gaat voorspoedig en levert voor het gros van de medewerkers geen onoverkomelijkheden op in het gebruik van de auto bij de uitvoering van hun werkzaamheden.”

Speerpunt 2:

Klimaat- vriendelijke en biologische catering

Het behouden en versterken van biodiversiteit, natuurlijk kapitaal en de verduurzaming van voedselproductie en consumptie zijn belangrijke onderdelen van de visie van LNV op voedsel en het landbouw- en natuurbeleid. Onze eigen organisatie kan op drie manieren bijdragen aan de verduurzaming van de voedselproductie en -consumptie. Namelijk door meer plantaardige eiwitten en duurzaam geproduceerde dierlijke eiwitten af te nemen, zo weinig mogelijk voedsel te verspillen en door vooral of liefst alleen maar duurzaam geproduceerd voedsel te consumeren. Bijvoorbeeld door de consumptie van topkeurmerken.

Doelstellingen klimaatvriendelijkere catering

Met het aanbieden van meer voedsel met eiwitten van plantaardige oorsprong en het gebruik van seizoensproducten met zo weinig mogelijk CO₂-uitstoot, werken we Rijk aan een zo duurzaam mogelijke catering. Ook zetten we Rijk in op een catering die producten aanbiedt die biodiversiteitsverlies tegengaan. Bijvoorbeeld omdat ze minder landgebruik vergen, de omgeving minder verzuren en vermesten en zijn ingekocht

bij lokale leveranciers. Maar ook omdat ze minder vervuילend zijn en beter zijn voor het welzijn van landbouwhuisdieren. De bedrijfsrestaurants willen tussen 2015 en 2030 de voedselverspilling hebben gehalveerd en een verschuiving hebben bereikt van de verhouding tussen dierlijk en plantaardig eiwit. Concreet moet in 2030 meer dan de helft (60%) van de eiwitten in de catering plantaardig zijn. In de banqueting is dat zelfs 70%.

Ook moedigen we cateraars aan om medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten. We kopen producten in die bijdragen aan goede arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden in de (internationale) productieketen.

Tegengaan van voedselverspilling

We hebben het doel gesteld om voedselverspilling in de banqueting voor 2026 terug te brengen naar 5%. Om verspilling tegen te gaan is eerder (in 2022) het Pauzeplein geïntroduceerd in het hoofdgebouw aan de Bezuidenhoutseweg 73 in Den Haag. In plaats van afzonderlijke lunches per vergadering te bestellen, halen deelnemers aan een vergadering hun lunches bij een buffet. Dit heeft ook in 2023 geleid tot een aanzienlijke reductie van voedselverspilling.

Verhouding plantaardig/dierlijk eiwit in het cateringaanbod (streven 60% plantaardig in 2030)					
	2020	2021	2022	2023 restaurant*	2023 banqueting*
Plantaardig eiwit	42	38	44	51%	66%
Dierlijk eiwit	58	62	56	49%	34%

* Betreft de periode juli t/m december 2023 i.v.m. wijziging in rapportage door wisseling van cateraar.

Resultaten en maatregelen in 2023

Sinds juli 2023 is Hutten de cateraar voor de kerndepartementen van EZK en LNV in Den Haag. Het cateringcontract verloopt via FMHaaglanden. Duurzaamheid is een belangrijke pijler voor het partnerschap met Hutten en FMHaaglanden. Zo is Hutten bij aanvang van het contract gestart met een 100% vegetarisch banqueting-aanbod.

Sinds 2020 is het mogelijk om in onze panden die FMH faciliteert het aanbod eiwitten in de catering te meten. Dit laat zien in hoeverre we het streven van een 60% plantaardig eiwit aanbod in 2030 bereiken voor het hoofdgebouw aan de Bezuidenhoutseweg 73. Het meten van de voortgang van de verduurzaming in de catering en bij de consumptie krijgt verdere uitwerking in 2024. Dit zal gaan op een wijze die rijksbreed in te zetten is voor vergelijkbaarheid en eenduidigheid.

Ambities 2024

In 2024 zetten we onverminderd in op het realiseren van de doelstellingen voor 2030. In het nieuwe cateringcontract hebben FMHaaglanden en Hutten duidelijke afspraken gemaakt over duurzaamheid. De verwachting is dat we hier in 2024 bruikbare inzichten mee kunnen opdoen, onder meer op het gebied van true pricing.

Interview:

Plantaardig voedsel: duurzaam, lekker en gezond

Het Rijk heeft ook voor de ministeries van EZK en LNV doelstellingen geformuleerd voor een zo duurzaam mogelijke catering met zo weinig mogelijk CO₂-uitstoot. Zo moet de verhouding tussen dierlijk en plantaardig eiwit duidelijk verschuiven naar plantaardig. Beleidsmedewerker Janne Mulders van LNV en Jos Oosterhuis van Hutten Catering vertellen over hun zoektocht naar een praktische manier om het beleid van EZK en LNV door te voeren in de bedrijfsrestaurants en vergadercatering.

Jos: "We zijn sinds 1 juli 2023 de nieuwe cateraar voor onder andere EZK en LNV. Onze opdrachtgever is facilitair dienstverlener FMHaaglanden. In de door ons gewonnen aanbesteding stonden heel duidelijk de duurzame doelstellingen richting 2030. Naast het aanbieden van minder dierlijke en meer plantaardige eiwitten in catering, kijken we ook naar bijvoorbeeld CO₂-uitstoot. Zo scoren avocado's hoog op plantaardige eiwitten, maar laag op de CO₂-uitstoot per kilogram omdat ze in containers uit Midden- en Zuid-Amerika komen. Ook duurzame inzetbaarheid in de vorm van social return is een eis in de aanbesteding."

Beleid versus praktische uitvoering

Janne: “Het voorbeeld van de avocado geeft onze uitdagingen weer om de doelstelling op het gebied van eiwittransitie te halen. Maar als LNV hebben we ook dierenwelzijnsdoelen voor het resterende dierlijke aandeel. Zo zie je dat beleidsdoelstellingen helemaal niet zo makkelijk toe te passen zijn in de praktijk. Dus hoezeer we ook het beste jongetje van de klas willen zijn, Hutten kan het beleid van EZK en LNV niet zomaar 1-op-1 overnemen in hun bedrijfsvoering. Dat zit onder andere in voldoen aan wet- en regelgeving en keurmerken, maar ook in communicatie en inkoop. Daarom is samenwerking zo belangrijk. Doordat we samen in de werkgroep Voorbeeldrol beleid-bedrijfsvoering LNV zitten, komen de praktische uitdagingen ook terecht bij beleidsmedewerkers en bedrijfsvoering.”

Lekker én gezond doelstellingen halen

Jos: “Wij hebben dezelfde doelstellingen als LNV, maar lekker en gezond eten serveren is voor ons de basis. Dat klinkt logisch, maar het is niet vanzelfsprekend als je je plantaardige doelstelling wilt halen. Vleesvervangers zijn namelijk helemaal niet zo gezond. Een andere uitdaging: onze vergadercatering is op kaas na bijna 100% plantaardig. Vegan kaas is echter dusdanig bewerkt dat wij het bewust niet serveren. Maar een lunch zonder kaas is geen optie. In ieder geval niet in Nederland.”

Keurmerken en inkoop

Janne: “Communicatie over keurmerken is ook een uitdaging. Bij de aanbesteding worden Topkeurmerken uitgevraagd, zoals weergegeven in de keurmerkenwijzer van Milieu Centraal. Denk aan biologisch of het Beter Leven sterren keurmerk voor vlees. Maar Hutten serveert vaak een samengesteld product zoals een salade, waardoor je het keurmerk niet mag gebruiken in je consumentencommunicatie. Jos voegt toe: “Een ander

“Al met al wordt het eiwitaanbod in de catering en banqueting langzaam maar zeker plantaardiger én blijft het aanbod lekker en gezond.”

Jos Oosterhuis

knelpunt is aanbod en inkoop. Daar waar een cateraar via groothandels inkoop, heeft een groothandel nu een gevestigde toeleveringsketen. De afnemers in deze keten hebben andere doelen dan wij hebben. Bij weinig vraag naar biologisch is een biologische toeleveringsketen niet rendabel. Omdat wij met onze eigen groenteleverancier, bakkerij en slagerij werken, zijn we veel minder afhankelijk van een groothandel. Daarmee onderscheiden we ons.”

Janne: “Overigens zijn ook groothandels bezig om hun aanbod te verduurzamen. Bij meer vraag kunnen zij grotere stromen realiseren. En als het Rijk zo iets uitvraagt, kijkt heel Nederland ernaar. Vanuit het Marktprogramma Verduurzaming Dierlijke Producten overleggen we met verschillende afzetkanalen zoals retailers, horeca, catering en slagers. Want als we echt willen veranderen in de keten, moeten we dat samen doen.”

Behaalde resultaten

Janne: “Als overheid leren we hier samen over hoe we beleid praktisch kunnen invullen, hoe ingewikkeld dat eigenlijk is en hoe we samen knelpunten weg kunnen nemen. Daarnaast kunnen we in het klein beleidsdoelstellingen testen, bijvoorbeeld via de pilot Biologisch waarmee we scenario's maken voor de inkoop van biologisch voedsel.” Jos: “Inmiddels hebben we qua verduurzaming al flink wat resultaten behaald. Zo is de menukaart in banqueting 100% vegetarisch. We bieden nog wel zuivel aan, maar wat we serveren komt in ieder geval uit Nederland en is biologisch. Al met al wordt het eiwitaanbod in de catering en banqueting langzaam maar zeker plantaardiger én blijft het aanbod lekker en gezond.”

Interview:

Samen tegen voedselverspilling

De bedrijfsvoering van de Rijksoverheid heeft duidelijke doelstellingen om te verduurzamen. Van alle diensten van FMHaglanden (FMH) heeft catering de hoogste CO₂-uitstoot. Verduurzamen hiervan staat dan ook hoog op de prioriteitenlijst van FMH. Eén van de verduurzamingsthema's is het tegengaan van voedselverspilling, een gezamenlijke verantwoordelijkheid van FMH, cateraar en al onze rijkscollega's. Zo streven ministeries zoals EZK-LNV naar een halvering van de verspilling tussen 2015 en 2030 in de bedrijfsrestaurants en overige catering. Hiervoor zijn in de hele keten slimme maatregelen doorgevoerd.

Aan het woord zijn drie experts op het gebied van beleid en uitvoering van duurzaamheid en het tegengaan van voedselverspilling: **Rob Heijink**, categoriemanager voor de Rijksoverheid op het gebied van consumptieve diensten; **Ellen Klees**, contractmanager catering van facilitair dienstverlener FMH; en **Babs Mammen** – van der Zon, adviseur expertteam Duurzaamheid FMH. Zij hebben samen met het aanbestedingsteam specifiek voor de catering op FMH-locaties een visie op duurzaam eten en drinken ontwikkeld. Onderdeel van die visie is een duurzaamheidsmatrix. Hierin zijn de ambities op verschillende onderwerpen in een tijdlijn uitgezet. Denk aan voedselverspilling, maar ook aan het verminderen van plastic verpakking.

Fabriek tegen verspilling

Rob: "Het tegengaan van voedselverspilling is al langer een belangrijke doelstelling van de Rijksoverheid. Je kunt daar op verschillende plekken in de voedselketen aan werken: van inkoop door de cateraar, via het aanbod in de banquetingmap tot en met de consumptie van medewerkers. Onze cateraar Hutten is initiatiefnemer van De Verspillingsfabriek waar soepen en sauzen worden gemaakt van groente en fruit die anders bij het afval zouden belanden. Denk aan komkommers of paprika's die afwijken in kleur, vorm of maat. Terwijl je van zo'n afwijking natuurlijk niets merkt in een soep of saus."

Metten is weten

Ellen (hiernaast op de foto): “Monitoring is een belangrijke maatregel tegen voedselverspilling in ons deel van de keten. Want als je weet waar verspilling plaatsvindt, kun je veel gerichtere maatregelen nemen. Dit monitoren doen we samen met de cateraar, – van inkoop tot het afval dat weer wordt opgehaald. De cateraar gebruikt onder meer een voedsel monitor met artificial intelligence. Een slimme camera bovenop de afvalbak, gekoppeld aan een weegschaal, registreert automatisch al het voedsel dat wordt weggegooid. Zo krijgen we tot op ingrediëntniveau ons afval in beeld, zodat we samen beter op het tegengaan van voedselverspilling kunnen sturen. Dat doen we door efficiënter in te kopen en aan te bieden, bijvoorbeeld in de vorm van Het Pauzeplein.”

Het Pauzeplein

Babs: “In de banqueting, dus de catering die we tijdens evenementen en vergaderingen verzorgen, vindt best veel verspilling plaats. In plaats van per vergadering afzonderlijke lunches te bestellen, kunnen deelnemers nu hun lunches zelf op een centrale plek samenstellen: Het Pauzeplein. Het Pauzeplein bevindt zich dicht bij de vergaderruimtes en biedt qua assortiment ongeveer hetzelfde aan als het bedrijfsrestaurant. Dat levert een grote besparing op. De gasten hebben de mogelijkheid om meerdere keren iets te pakken. FMH heeft voor Het Pauzeplein speciale meubels laten ontwerpen en maken. Zo kan de cateringmedewerker tussentijds aanvullen waar behoefte aan is.”

Jaarlijkse proeverij

Ellen: “Onderdeel van de afspraken die gemaakt zijn met cateraar Hutten is een jaarlijkse ‘banqueting’-proeverij. Voor vergaderingen en evenementen past Hutten namelijk elk jaar het aanbod van de vegetarische banquetingmap aan. Medewerkers die regelmatig bestellen, kunnen

dan zien en proeven wat het nieuwe aanbod is en hoe groot porties zijn. Dit zijn bijvoorbeeld managementondersteuners of medewerkers die de lunch bestellen voor opleidingen. Ook duurzaamheidscoördinatoren komen vaak proeven voor het creëren van draagvlak voor de vegetarische banquetingmap bij alle medewerkers van EZK-LNV.”

Voor de kleine trek

Rob: “Aan het eind van de keten is het de medewerker die een keuze moet maken in het bedrijfsrestaurant. Daar worden tegenwoordig ook kleine maaltijden aangeboden. Medewerkers hoeven daardoor geen porties meer te kiezen die eigenlijk te groot zijn en waarvan een deel dus wordt weggegooid. Een klassieke win-winsituatie dus. Medewerkers kunnen ook met minder trek lekker eten en tegelijkertijd verspilt de cateraar veel minder voedsel.”

Speerpunt 3:

Circulariteit

EZK en LNV streven beide naar de bevordering van een circulaire economie, een economie waarin zo weinig mogelijk grondstoffen verloren gaan.

Door natuurlijke kringlopen als voorbeeld te nemen willen we verspilling, vervuiling en afval voorkomen, en grondstoffen en producten zo lang mogelijk gebruiken. Dit vraagt om een andere manier van denken en organiseren. Deze beginnen met een aantal simpele vragen. Hebben we alle spullen die we produceren en kopen ook daadwerkelijk nodig? En als we producten kopen, hoe zorgen we er dan voor dat we er zo lang mogelijk gebruik van kunnen maken? En als een product dan haar gebruiksduur bereikt heeft, hoe zorgen we dan voor een hoogwaardige vorm van hergebruik van onderdelen en grondstoffen? Want ... elk product bestaat uit een verzameling grondstoffen, die we in een circulaire economie niet eenmalig, maar zo lang mogelijk gaan gebruiken.

Om het hergebruik van grondstoffen te maximaliseren kunnen we al bij het inkopen van de producten afspraken maken over de gebruiksduur én het hergebruik van grondstoffen. Deze manier van denken over producten staat nog in de kinderschoenen, maar is een essentiële stap om de circulaire economie vorm te geven. Door al bij het aanschaffen van spullen afspraken te maken over het einde van de gebruiksduur en de omgang met de grondstoffen waaruit het product bestaat, maken we de verandering naar een circulaire economie mogelijk en voorkomen we verdere uitputting van de aarde.

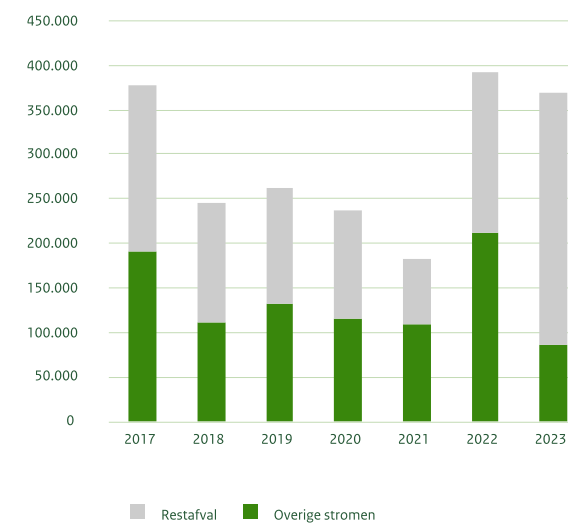
EZK en LNV zetten voor hun eigen organisatie stappen naar een kringlooeconomie door gebruik te maken van Rijksbrede voorzieningen, zoals het langer gebruiken van ICT-apparaten, het hergebruiken van meubilair, door afval zo te scheiden dat een groot deel opnieuw als grondstof kan worden gebruikt.

Dit laatste is een grote uitdaging. EZK en LNV volgen de rijksbrede doelstelling voor afvalscheiding, maximaal 35% restafval (exclusief papier en karton). Dat betekent dat we ernaar streven 65% van het afval als grondstof opnieuw te laten gebruiken.

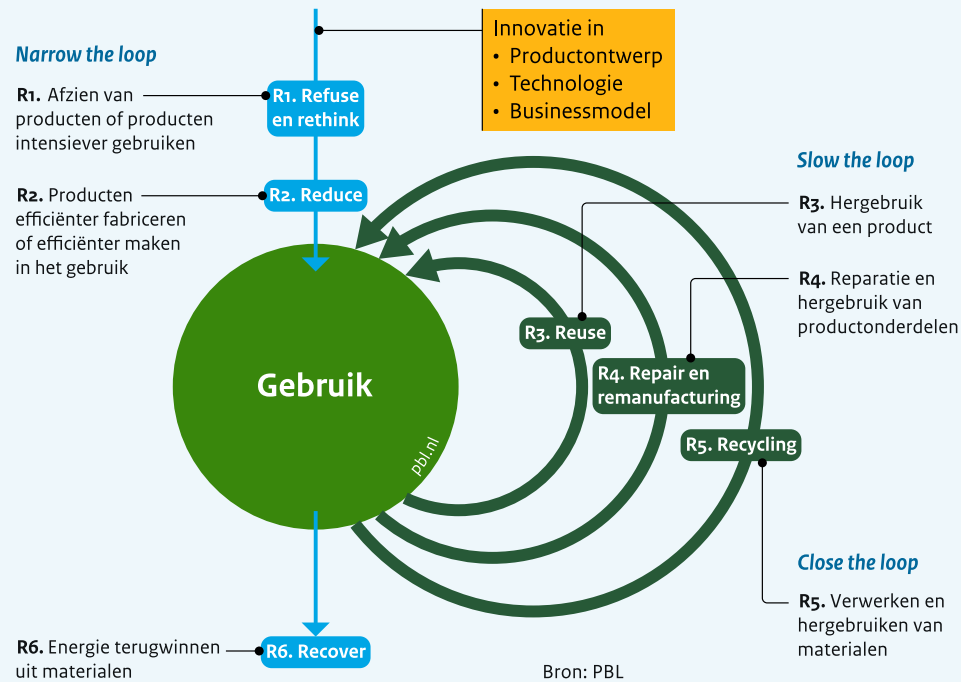
Resultaten 2023

Het totale aanbod van afval is in 2023 met zo'n 6% gedaald t.o.v. 2022. In 2023 was het aandeel restafval in de rijkspanden van EZK en LNV gemiddeld 79% van de totale hoeveelheid afval. Dat is een stijging van 33% ten opzichte van 2022 en 44% boven de norm. Alleen bij de NVWA is het percentage restafval van 62% naar 60% gedaald, bij de andere onderdelen is het percentage gestegen.

Grafiek 17 Volume afval Rijkspanden EZK/LNV 2017-2023

R-ladder met strategieën van circulariteit

Het is niet duidelijk waarom het percentage restafval is toegenomen. Dit kan te maken hebben met het ingaan van het nieuwe rijksbrede contract afval- en logistiekdiensten. Hierdoor is de keten voor het afvoeren en verwerken van afval-grondstoffen anders ingericht. Er zijn bovendien hogere eisen gesteld aan de 'zuiverheid' van afvalstroom. Deze eisen maken het lastiger om de stroom hoogwaardig te verwerken, waardoor afvalstromen mogelijk vaker worden afgekeurd en verwerkt worden als restafval. Daarnaast is de Rijksbrede Afvalzorg en Grondstoffenmanagement door de herijking van het categoriemanagement geen zelfstandige categorie meer. Rijksbreed wordt momenteel niet meer gerapporteerd op afval. Hierdoor zijn de mogelijkheden afgenomen om invloed uit te oefenen op circulaire inkoop en afvalreductie. Tegelijkertijd is in 2023 een Rijksbreed netwerk circulaire bedrijfsvoering gestart. Dit biedt kansen om in 2024 op een andere manier Rijksbreed te sturen op grondstoffenmanagement.

Inzet voor 2024

In 2024 willen we samen met het Rijksbrede netwerk onderzoeken hoe we de toename van het restafval kunnen verklaren en maatregelen kunnen nemen. De verwachting is dat in 2024 de Rijksbrede doelen in het Klimaatakkoord aangescherpt zullen worden, zodat er een duidelijk streefgetal voor 2030 ontstaat dat we kunnen gebruiken bij het ontwikkelen van maatregelen.

Daarnaast streven EZK en LNV er voor 2024 naar om minder producten in te kopen, en als ze ze inkopen, erop te letten dat ze zoveel mogelijk van herbruikt en herbruikbare grondstoffen zijn gemaakt.

KPI	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ACM				39%	43%	60%	89%
B73	56%	56%	52%	61%	50%	56%	92%
RVO	38%	49%	39%	61%	52%	39%	80%
NVWA	54%	61%	60%	43%	30%	62%	60%
Totaal	49%	55%	50%	53%	40%	46%	79%

Tabel percentage restafval per dienstonderdeel in Rijkspanden EZK/LNV 2017-2023

Speerpunt 4:

Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven & inkopen (MVOI)

MVOI is gericht op de lange termijn en streeft duurzaamheid na op alle vlakken van de bedrijfsvoering.

In 2023 is de MVI-zelfevaluatiETOOL (MVIzet) gemoderniseerd in lijn met het nieuwe Manifest. Daardoor is het niet meer mogelijk goede vergelijkingen te maken met de jaren voor 2023. Vanaf 2023 meten we de aandacht voor MVI bij het aantal in dat jaar gegunde aanbestedingen boven de aanbestedingsgrens. In 2023 betrof dit 99 aanbestedingen. Bij 82 hiervan is MVI uitgevraagd. Het beeld van het aantal keren dat een MVI-criterium bij deze aanbestedingen is uitgevraagd is het volgende:

MVI-thema	Aantal aanbestedingen waarin het thema is uitgevraagd
Milieu	49
Klimaat	25
Circulair	11
ISV	31
Diversiteit	13
Social return	51
Innovatie	18
MKB	27

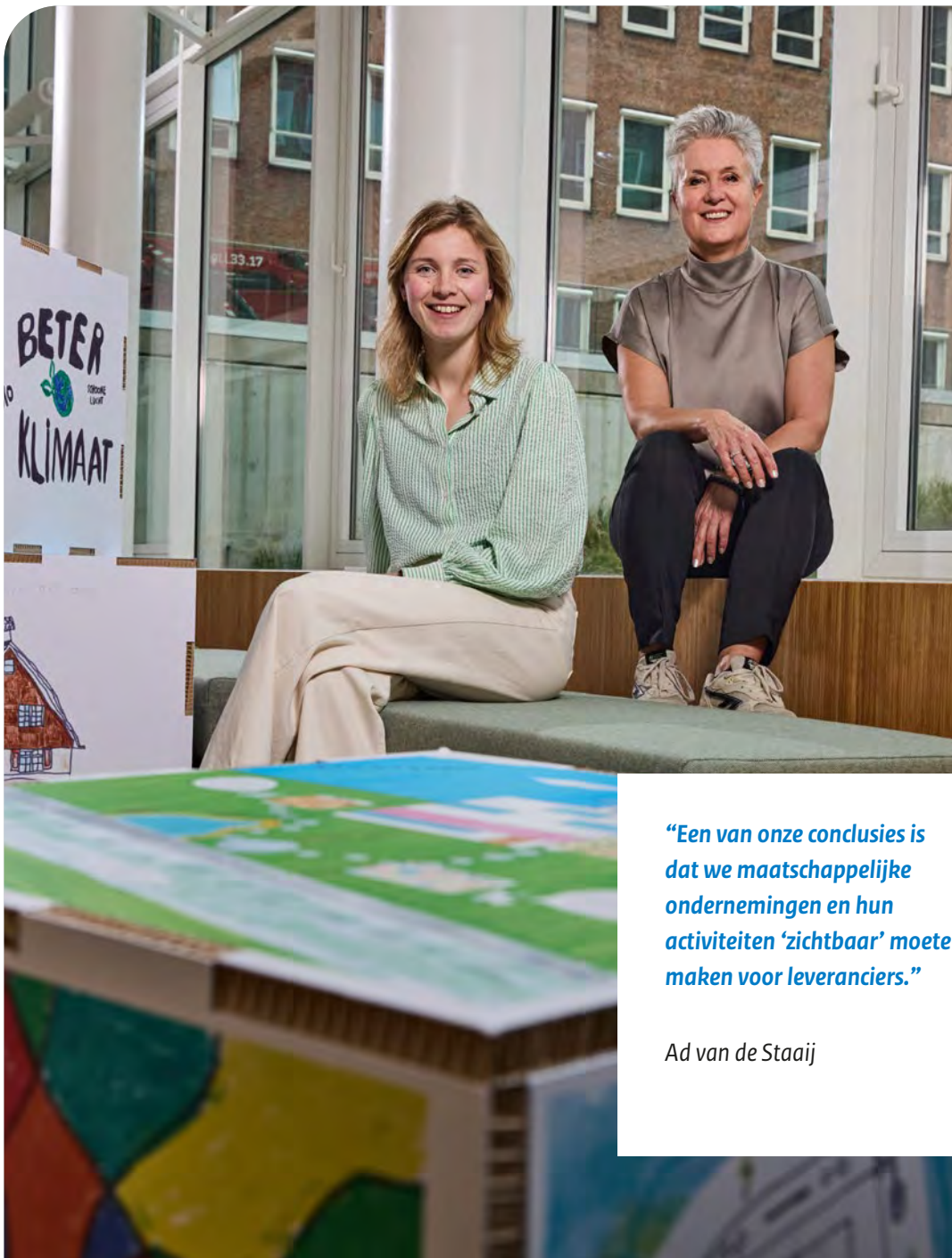
De actualisering van de MVIzet leidt, net als bij de vorige versie, tot vragen over een eenduidige interpretatie van de cijfers en hoe we het instrument beter kunnen inzetten om MVI-thema's te bevorderen. In 2024 zetten we in op onderzoek om antwoord te krijgen op deze vragen.

Manifest MVOI

In november 2022 tekenden alle ministers het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen. Het doel daarvan is meer aandacht te vragen voor de inzet van inkoopgeld voor de bevordering van de verduurzaming van Nederland. Dit resulteerde in een geactualiseerd MVOI-actieplan 2022-2025 voor EZK en LNV.

In 2022 hebben we 'social return' als speerpunt genomen. In 2023 hebben we onze gesprekken met de leveranciers over de invulling ervan voortgezet. We werken hierbij samen met de collega's die het beleid voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen maken en met collega's van andere departementen in het interdepartementale netwerk Social Return. Dit heeft inmiddels tot een aantal bruikbare praktijkvoorbeelden met resultaatdoelstellingen geleid. Hier gaan we in 2024 mee verder om gaandeweg tot een scherp SROI-beleid met realistische resultaatdoelstellingen te komen.

Interview:

Maatschappelijke ondernemers slim verbinden aan bedrijven die impact willen maken

Steeds meer bedrijven leveren met hun werk een positieve bijdrage aan de maatschappij. Deze 'maatschappelijke ondernemers' zetten zich bijvoorbeeld in voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, armoedebestrijding of circulariteit. Om dit soort diensten te stimuleren, werkt EZK via de City Deal samen met andere ministeries, provincies en gemeenten.

“Een van onze conclusies is dat we maatschappelijke ondernemingen en hun activiteiten ‘zichtbaar’ moeten maken voor leveranciers.”

Ad van de Staaij

“Nederlandse overheden kopen jaarlijks voor tientallen miljarden euro’s aan producten en diensten in. Met die inkoopkracht kunnen ze een enorme invloed uitoefenen”, vertellen beleidsmedewerker **Miriam Salomons** van de directie Ondernemingsklimaat, en MVOI-coördinatoren **Jolanda van der Ham** en **Ad van de Staaij**. “In het Nationaal plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen is vastgelegd dat overheden zich bij inkoop moeten inzetten voor het realiseren van maatschappelijke doelen.”

Van sociale naar maatschappelijke impact

Jolanda: “Veel overheidsinkoop gebeurt via aanbestedingen. De aanbestedende overheidsorganisatie vragen daarin naar de maatschappelijke bijdrage die de leveranciers kunnen leveren. Dit richt zich nu nog vaak op ‘social return’, het regelen

van werk- of stageplekken. Hiermee hebben we inmiddels ervaring opgebouwd, net als met de omgang met sociale ondernemers. De afgelopen jaren hebben we onderzocht hoe we deze ervaring kunnen uitbreiden naar maatschappelijke ondernemers.”

Maatschappelijke ondernemers zichtbaar maken

Ad: “Een van onze conclusies is dat we maatschappelijke ondernemingen en hun activiteiten ‘zichtbaar’ moeten maken voor leveranciers. Daarbij helpt het dat we bedrijven kunnen wijzen op netwerken van maatschappelijke ondernemers. Denk aan regionale inkoopplatforms, die Miriam vanuit de City Deal Impact Ondernemen kent.”

Miriam voegt toe: “Ook evenementen dragen bij aan die zichtbaarheid en kennisuitwisseling. Zo vond in 2023 het Social Enterprise World Forum plaats in Amsterdam. Dit werd medegefinancierd door de ministeries van EZK, BZK, SZW en BZ die zijn aangesloten bij de City Deal. Een ander mooi initiatief dat bijdraagt aan de zichtbaarheid van maatschappelijke ondernemers is een cadeaukaart of voucher voor sociale ondernemingen die onder andere inzetbaar is voor leveranciers van de overheid.”

Ondernemers koppelen aan bedrijven

Ad: “Hoe beter we weten welke maatschappelijke ondernemers actief zijn, hoe gemakkelijker we leveranciers naar hen kunnen verwijzen. Zo geven steeds meer gemeentes op hun websites aan welke erkende sociale ondernemers interessant kunnen zijn voor leveranciers.”

Nog meer maatschappelijke impact

Jolanda: “Via aanbestedingen zetten we druk op leveranciers om maatschappelijke impact te creëren. Maar als we dan zelf niet weten hoe ze dat kunnen invullen, sturen we ze eigenlijk met een kluitje het riet in. Met de verzamelde kennis en het netwerk van sociale initiatiefnemers hebben we leveranciers nu écht iets te bieden.” Miriam voegt toe: “De komende twee jaar gaat de City Deal zich meer richten op het brede mkb en daarmee de aansluiting zoeken, bijvoorbeeld via ondernemersverenigingen. Dat gaat in de nabije toekomst hopelijk nóg meer en nóg relevantere impact opleveren.”

Social return 2.0: leveranciers vullen zelf in hoe ze impact willen realiseren

Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt moeten volwaardig kunnen meedoen aan de samenleving. Niet alleen om zelfstandig een bestaan te kunnen opbouwen, maar ook zodat we de talenten en mogelijkheden benutten van mensen die anders misschien buiten de boot vallen. Denk aan jongeren zonder opleiding, mensen met een beperking of langdurig werklozen. De overheid geeft het goede voorbeeld door op het gebied van social return eisen te stellen aan leveranciers. Wat dat inhoudt, vroegen we aan Mark Kamminga accountmanager/ senior inkoper bij het Inkoop Uitvoering Centrum van EZK en adviseur verduurzaming bedrijfsvoering Jolanda van der Ham.

Bij inkopen vanaf 143.000 euro is de overheid verplicht een Europese aanbesteding uit te voeren. Mark: "Sinds 2019 nemen we in deze aanbestedingen vaak social return mee. Vroeger was social return vaak een gunningscriteria. Leveranciers gaven dan bij hun inschrijving aan hoe ze van plan waren om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen en konden hiermee punten scoren. Bijvoorbeeld door bij het uitvoeren van onze opdrachten iemand in te zetten als administratief ondersteuner. We merkten

dat het voor leveranciers door de veranderde arbeidsmarkt steeds lastiger werd om mensen met een afstand aan het werk te helpen. Ook omdat we met de gehele Rijksoverheid in dezelfde vijver visten."

Social return 'next generation'

In 2023 is het ministerie gestart met het toepassen van 'Social Return 2.0', dat al eerder op andere plekken binnen de Rijksoverheid succesvol bleek. "Het grote verschil is dat het plan van aanpak uit de gunningsprocedure is gehaald", zegt Jolanda.

"Sinds 2019 nemen we in deze aanbestedingen vaak social return mee."

Mark Kamminga

“Social return is nu een vaste eis waaraan elke inschrijver moet voldoen. De leverancier die de aanbesteding wint, heeft vervolgens 60 dagen om aan te geven hoe ze aan die eis willen voldoen. Sommige leveranciers komen zelf met een plan, minder ervaren leveranciers hebben vaak geen idee. Die laatste groep helpen we met het invullen van een proeftuin die goed bij hun kennis én de opdracht past en die tegelijkertijd zoveel mogelijk sociale impact heeft.”

Breed in te vullen

Zo heeft Arcadis de samenwerking gezocht met Vluchtelingenwerk. Mark: “De voertaal bij Arcadis in opdrachten is vaak Engels, wat ook voor veel vluchtelingen geldt. Hierdoor kun je iemand met een taalkundige achterstand die wel kennis van een bepaald vakgebied heeft, tóch een kans geven in een project.” Maar social return is nog veel breder toepasbaar. Zo kunnen bedrijven praktijkopleidingen (helpen) ontwikkelen die zijn gekoppeld aan een baan of informatiedagen over techniek voor het mbo organiseren.

Bedrijven enthousiasmeren en plannen monitoren

Niet alle bedrijven hebben na 60 dagen een plan. Jolanda: “We blijven dan ook continu met ze in gesprek. Want uiteindelijk moet er wel een plan komen dat concreet en haalbaar is, én financieel voldoet. Je merkt dat bedrijven eerst wat voorzichtig zijn, maar gaandeweg enthousiast raken als ze beter weten wat er allemaal kan en welke winst te behalen is. Want iemand een half jaar werk aanbieden, kan al een enorme stap vooruit zijn. Dat beseffen bedrijven vaak onvoldoende. Een half jaar structuur is iets waar deelnemers hopelijk nog jaren op kunnen voortborduren.” Jolanda: “Ook nadat een ingediend plan is goedgekeurd, checken we regelmatig of de uitvoering nog goed loopt. Indien nodig sturen we bij of helpen we bedrijven om toch hun doelstellingen te behalen. Van de tientallen social

return 2.0-aanbestedingen zijn we nu nog met zo’n twaalf bedrijven in gesprek.”

Aanpak verder verbeteren

Mark: “Van dit soort gesprekken leren we ook hoe we bedrijven nog beter kunnen helpen en hoe we zelf beter kunnen monitoren. Ook willen we de verschillende activiteiten in plannen beter meetbaar maken. Wat is een werkplek voor

iemand met grote afstand tot de arbeidsmarkt bijvoorbeeld waard vergeleken met een stageplek voor een mbo’er? Om dit soort zaken nog beter te kunnen meten, hebben we in 2023 een bouwblokkenmethode ingevoerd en willen we in 2024 een vast ‘boekhoudsysteem’ gebruiken. Zo kunnen we de sociale impact van de plannen nauwkeuriger beoordelen én we weten precies hoeveel mensen waar actief zijn. Dat maakt ons werk weer een stuk eenvoudiger.”

“We zien nu al dat het reizen vaker emissieloos en per fiets gebeurt”

Inwoners van Groningen en Drenthe die een vergoeding willen aanvragen voor fysieke schade aan hun woning door gaswinning uit het Groningenveld of de gasopslag Norg en Grijskerk, kunnen sinds juli 2020 terecht bij het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG, voorheen TCMG). Zij nemen voor elke woning ter plaatse de daadwerkelijke schade op. Voor dit werk gelden onder meer criteria ten aanzien van duurzame mobiliteit en social return.

“Om voor elke aanvrager een zorgvuldig schaderapport te kunnen opstellen, sturen we een deskundige naar het adres die ter plaatse de schade opneemt”, vertelt

Boudewijn Solen, contractmanager bij het IMG. “Alle reisbewegingen van die deskundigen samen resulteren in een flinke CO₂-uitstoot, want veel van dat reizen gaat per auto. Eén van de criteria in de overeenkomst met de deskundigenpartij is dat minimaal 20% van al hun autokilometers binnen twee jaar emissieloos is. Daardoor zien we nu al dat het reizen efficiënter gaat en vaker emissieloos of per fiets gebeurt. Nieuw aangeschafte (lease)auto’s zijn steeds vaker hybride of volledig emissieloos.”

Social return

Het IMG zocht onlangs nog nieuwe schadeopnemers die via een gezamenlijk trainingsbureau zijn opgeleid. “Een aantal van deze nieuwe opnemers waren mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en deze zijn ook daadwerkelijk gestart”, aldus Solen. “Dat zie ik als dubbele winst: we handelen schade af van getroffen bewoners en leveren met ons werk tegelijkertijd een andere maatschappelijke bijdrage.”

Speerpunt 5:

Duurzame ICT

DICTU is de ICT-dienstverlener van EZK en LNV. Naast duurzame ICT (zoals levensduurverlenging van apparatuur, energiezuinige servers, aanpassen van lifecycle management) heeft DICTU voortgang geboekt met het integreren van duurzaamheid in haar eigen processen en activiteiten.

Op naar een duurzame wereld

DICTU committeert zich aan het creëren van een duurzamere wereld. De organisatie heeft als doel om uiterlijk in 2030 een klimaatneutrale bedrijfsvoering te hebben en een substantieel duurzamere dienstverlening. In 2022 zijn daar de eerste grote stappen in gezet door duurzaamheid op te nemen als vast thema in het jaarplan en het één van de kernwaarden te maken. In 2023 is daarop voortgebouwd met de lancering van een routekaart naar de beoogde positie in 2030.

Deze routekaart bundelt bestaande en nieuwe initiatieven waardoor een gestructureerde aanpak ontstaat. Een divers team van medewerkers uit verschillende onderdelen van de organisatie richt zich op uiteenlopende projecten. Zij onderzoeken onder andere het energieverbruik in de datacenters, beoordelen inkoopcontracten op duurzaamheid, en starten met het systematisch in kaart brengen van de CO₂-uitstoot van DICTU's diensten. Het team betreft daarbij niet alleen interne stakeholders, maar ook het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) door middel van kennisbijeenkomsten en een rapportage in een online omgeving op het Intranet van DICTU.

Samenwerkingsverbanden

Afgelopen jaar is DICTU ook nauwere samenwerkingsverbanden aangegaan met andere partijen, met name met EZK. DICTU en EZK zijn beide actief bezig met het uitwisselen van kennis

om duurzaamheidsdoelstellingen te bevorderen. Als tastbaar resultaat van deze synergetische samenwerking, heeft één van de datacenters sinds 2023 volledig de overstap gemaakt naar hernieuwbare energiebronnen van Nederlandse oorsprong en daardoor de CO₂-uitstoot aanzienlijk gereduceerd.

Richard Wiersema, Directeur Operatie bij DICTU, zegt hierover: "Door onze krachten te bundelen met onze partners hebben we de weg geplaveid naar een groenere toekomst voor onze datacenters. Samen hebben we een sterkere, duurzamere basis gelegd voor onze organisatie en de wereld om ons heen."

Vooruitkijkend naar 2024 stelt DICTU – op basis van Manifest 2.0 – een plan op voor zijn duurzaamheidsactiviteiten met daarin drie focuspunten: de CO₂-uitstoot van DICTU's diensten verder in kaart brengen; samenwerken met EZK om de bedrijfsvoering verder te verduurzamen op weg naar klimaatneutraliteit in 2030; en samenwerken met EZK om trede 4 op de CO₂-Prestatieladder te behalen.

Met de Routekaart Duurzaamheid 2030 naar een klimaat neutrale bedrijfsvoering en duurzamere ICT-dienstverlening

In 2022 heeft de Dienst ICT Uitvoering (DICTU) duurzaamheid expliciet opgenomen in de kernwaarden van haar bedrijfsstrategie. Hiermee sluit DICTU aan op de doelstellingen uit het Klimaatakkoord en de daaraan gerelateerde taken van de kerndepartementen van EZK en LNV. In 2023 heeft DICTU de Routekaart Duurzaamheid 2030 opgesteld met als einddoel een klimaatneutrale bedrijfsvoering en een significant duurzamere dienstverlening in 2030. Maarten Bruinsma, directeur bedrijfsvoering, en Thorsten Picard, Duurzaamheidscoördinator van DICTU vertellen over de ambities en de totstandkoming van de Routekaart.

Maarten: “De Routekaart geeft richting en focus om stapsgewijs toe te werken naar klimaatneutraliteit vóór 2030. Daarvoor moeten we enerzijds als organisatie en anderzijds als leverancier verduurzamen. Het verduurzamen van de bedrijfsvoering doen we grotendeels samen met onze ketenpartners, zoals het Rijksvastgoedbedrijf, met wie we hierover afspraken moet maken. Als leverancier moeten we afspraken maken met een veertigtal opdrachtgevers over het

verduurzamen van onze producten en diensten. De Routekaart helpt hierin door ambities te stellen en daarop te gaan sturen.”

Duurzame ICT-dienstverlening

De Routekaart Duurzaamheid 2030 bestaat uit drie hoofdonderdelen: duurzame bedrijfsvoering, duurzame ICT-dienstverlening en duurzaam personeelsbeleid. De meeste milieuwinst valt te

“Duurzaamheid is veel meer dan een onderdeel van je organisatie; het gaat over hoe je als organisatie te werk gaat en wie je bent.

Thorsten Picard

behalen op het verduurzamen van de ICT-dienstverlening. Maarten: “De digitalisering neemt steeds verder toe en daarmee ook het energieverbruik. Tachtig procent van onze CO₂-uitstoot zit in de twee datacenters van de Rijksoverheid. Vanuit onze nauwe samenwerking met die datacenters heeft om te beginnen één van hen in 2023 Nederlandse windenergie ingekocht om zo CO₂-neutraal te worden. De kosten daarvan worden doorberekend aan DICTU. In 2024 breiden we dat uit met een tweede datacenter. Daarnaast werken we aan data-optimalisatie in de applicaties en het verduurzamen van onze producten.”

Verduurzaming producten

Thorsten: “Een uitdaging voor de ICT is dat de technische eisen voorop staan. Daarbinnen kunnen we bijvoorbeeld wel met onze opdrachtgevers afspraken maken over een langere levensduur voor laptops en telefoons of het leveren van refurbished in plaats van nieuwe apparaten. Daarnaast is het belangrijk dat ook de afvoer van oude apparaten zo duurzaam mogelijk gaat om e-waste te voorkomen.”

Bewustwording

Maarten: “Bewustwording van onze medewerkers en onze opdrachtgevers is hierin heel belangrijk en de Routekaart is daarvoor een belangrijk instrument. De perceptie is vaak dat duurzamere opties duurder zijn, maar dat is niet zo. Een refurbished laptop of een telefoon die langer meegaat is juist goedkoper. Maar nog belangrijker is bewustwording over dat alles wat je doet leidt tot energieverbruik en CO₂-uitstoot. IT is echt een energieslurper. Iedere zoekopdracht via Google of AI en iedere e-mail leidt tot veel energieverbruik. Wat echt zou

“De Routekaart geeft richting en focus om stapsgewijs toe te werken naar klimaatneutraliteit vóór 2030

Maarten Bruinsma

werken is meten en terugkoppelen, zodat je als medewerker je eigen carbon footprint ziet met tips om te verbeteren. Ik vind zelf de e-mail afschaffen een goede maatregel gezien de nu al beschikbare alternatieven die minder energie kosten en minder afleiden van het echte werk, maar ik begrijp dat dit niet zomaar kan.”

Cultuurverandering

Thorsten: “Duurzaamheid is veel meer dan een onderdeel van je organisatie; het gaat over hoe je als organisatie te werk gaat en wie je bent. Bij DICTU is duurzaamheid daarom een kernwaarde van onze cultuur. Het helpt ons steeds meer bewust te worden van de duurzaamheidsaspecten en -kansen op werkgebied en daarop te acteren. Met name in besluitvorming is dat belangrijk omdat het de organisatie sneller een duurzamere kant op kan laten bewegen. Goede data is daarbij cruciaal. We organiseren verder met regelmaat kennissessies en rapporteren op het intranet. Zo houden we mensen gebonden en wordt duurzaamheid steeds meer iets wat we simpelweg doen, als onderdeel van onze cultuur.”

Samenwerking

Thorsten: “Dit jaar gaan we onder meer onze contracten met leveranciers analyseren op waar en wanneer we kunnen verbeteren op technische of sociale duurzaamheidsaspecten. Onze ambitie is om uiterlijk vanaf 2030 bij aanbesteding een significant deel van het gunningscriterium aan duurzaamheid toe te wijzen. In lijn met de Routekaart is een andere ambitie van ons om op te schuiven van trede 3 naar trede 4 op de CO₂-Prestatieladder, wat de uitvoering van twee ketenanalyses vereist. Een daarvan pakt EZK zelf op, de ander pakt EZK in samenwerking met ons op. Om vervolgens in 2026 naar trede 5 te gaan moeten we dieper het ecosysteem induiken om continue emissies in kaart te brengen, te reduceren en te verbeteren. Om onze ambities waar te maken werken we met name sinds vorig jaar steeds nauwer samen met EZK. Daar zit veel kennis en we kunnen elkaar goed versterken.”

8. Personeel en Organisatie

Interview

Alles op z'n plek in de
Zilveren Toren

Onze medewerkers

Het strategisch Personeelsbeleid Rijk 2025 is het uitgangspunt voor het personeelsbeleid van EZK en LNV. Een belangrijk thema blijft duurzame inzetbaarheid van medewerkers; aandacht voor vitaliteit, inzetbaarheid en mobiliteit van medewerkers en het nastreven van een diverse en inclusieve organisatie.

Duurzame inzetbaarheid (in-, door- en uitstroom)

In 2023 was opnieuw sprake van een grote mobiliteit bij EZK en LNV:

Bezetting EZK/LNV in 2023		
	EZK	LNV
Aantal medewerkers (fte)	10.689	4179
Instroom (fte)	1957	687
Uitstroom (fte)	946	354
Aandeel pensioengerechtigden in uitstroom	8,6%	5,0%

In 2023 waren er 2365 vacatures, 18% minder dan het jaar daarvoor. Hiervan waren er op 1 januari 2024 1828 vervuld, waarvan 47% met interne kandidaten.

De daling van het aantal vacatures is waarschijnlijk toe te schrijven aan de relatief lage uitstroom door pensioen (dit was in 2022 nog 14% voor EZK en 39% voor LNV).

Tegelijkertijd hebben nieuwe maatschappelijke taken gezorgd voor een verdere groei van de ministeries. In de krimpende arbeidsmarkt is het behoud van de nieuwe medewerkers een grote uitdaging voor de P&O-afdelingen. We verwachten dat de actualisatie van het strategische Personeelsbeleid Rijk in 2024 handvatten biedt om de uitdagingen aan te pakken in samenwerking met de andere ministeries.

De ondersteuning van werving en selectie is gedecentraliseerd. Hoewel het aantal vacatures op concernniveau is gedaald, is het voor de kerndepartementen (de beleids- en stafonderdelen in Den Haag) nog met 8% gestegen.

Het instroombeleid is ook gedecentraliseerd. Dit betekent dat de onderdelen hun eigen onboardingprogramma's vormgeven. Zo is voor de kerndepartementen Welkom@B73 gestart en zijn de introductieprogramma's intensiever en uitgebreider dan vorig jaar ingevuld om de grote instroom van medewerkers te ondersteunen.

Om talentvolle medewerkers te behouden, lanceerden we in 2023 het talentontwikkelprogramma 'Waarmakers'. Daarnaast zijn er diverse programma's om de medewerkers mee te nemen in de toekomstige koers van de organisaties en de werkwijze.

Vitaliteit

In 2023 was het verzuimpercentage van EZK 5,5 en van LNV 5,2. Dit is voor EZK een stijging van 0,3% en voor LNV een daling van 0,5% ten opzichte van 2022. Het verzuimpercentage lag ook in 2023 boven de Verbaannorm (2,6% voor EZK en 2,7% voor LNV).

Het hoge verzuim is veroorzaakt door een combinatie van factoren, zoals werken onder hoge druk, maatschappelijke onrust, effecten van corona (long covid) en effecten van het thuiswerken.

Om leidinggevend te ondersteunen bij het verminderen van verzuim is het programma 'van verzuim naar inzetbaarheid' ontwikkeld. In 2023 zijn de dienstonderdelen van LNV en EZK met dit programma aan de slag gegaan.

Om medewerkers te ondersteunen zijn naast het reguliere aanbod van vitaliteitsworkshops, -lezingen, -trainingen en coaches extra activiteiten georganiseerd. In februari voor de tweede keer de Maand van de Verbinding om samenwerking in tijden van hybride werken te organiseren, in juni Fit de Zomer in, in september de Week van de Vitaliteit en in november de Week van het Werkplezier.

Diversiteit, gelijkheidwaardigheid en inclusie

Een belangrijk onderdeel van het personeelsbeleid is gericht op het bereiken van een diverse en inclusieve organisatie. EZK en LNV richten zich op de ontwikkeling en behoud van een divers personeelsbestand door een gerichte werving & selectie. Hierbij hebben we aandacht voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen aan de top en mensen met een bi-culturele achtergrond. Met het oog op doorontwikkeling naar een inclusieve organisatie is een proef gedaan met inclusieve feestdagen, waarbij medewerkers de standaard feestdagen Hemelvaart en tweede Pinksterdag konden inruilen voor eigen feestdagen. Streven is om dit Rijksbreed in te voeren. Al dan niet openstelling van kantoren op deze dagen vormt daarbij een nieuwe duurzaamheidsuitdaging, aangezien het aantal deelnemers aan de pilot nog beperkt was en daarmee de bezetting in de panden laag.

Eind 2023 moesten er voor de Banenafpraak 413,6 fta² gerealiseerd zijn bij EZK en 161,2 bij LNV. Hiervan realiseerde EZK er 87% en LNV 103%. We zetten daarbij in op het scheppen van een inclusieve en toegankelijk werkplek voor iedereen. Ongeacht een beperking moet iedere werknemer de mogelijkheid hebben om zich thuis te voelen en te ontwikkelen in een passende omgeving. We werken nauw samen met Binnenwerk, waar steeds meer aandacht is voor de mogelijkheid om loopbaanstappen te kunnen zetten, zoals uit de interviews op de volgende pagina blijkt.

Leren & ontwikkelen

Het meeste beleid voor leren en ontwikkelen is gedecentraliseerd. Voor EZK en LNV is het opleidingsbudget ruim uitgeput. Dit is voor een groot deel besteed aan het rijksbrede aanbod op het Leerportaal.

Leren ten behoeve van vitaliteit bieden we centraal aan. In 2023 namen 1481 medewerkers deel aan een leeractiviteit rond het thema vitaliteit. Bijna alle workshops in 2023 werden online georganiseerd. Gemiddeld scoorden de workshops een 7,9 met als positieve uitschieters 'Focus Management', de inspiratiesessie 'Tiny Habits', de stretch workout en de introductieworkshop 'mindfulness toepassen in je werkdag'. Speedmailen is na succes in 2022 herhaald en heeft ook in 2023 weer goed gescoord.

2 1 fta is 25,5 uur

Interview

Alles op z'n plek in de Zilveren Toren

Het Rijk hecht aan inclusiviteit, buiten én binnen de organisatie. Om de Banenafpraak een impuls te geven, werd in 2016 Binnenwerk opgericht. Dit onderdeel van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties creëert banen in teamverband voor mensen met een zogeheten doelgroep-indicatie. Sinds de oprichting zijn ruim 700 mensen bij Binnenwerk en dus bij het Rijk aan de slag gegaan. Zo ook Bryan Jongejan. Een van zijn dagelijkse taken is de medewerkers in de Zilveren Toren ondersteunen. “Mijn werk is ook mijn hobby. Ik ben ontzettend trots op wat ik doe.”

Bryan begon zijn loopbaan bij Binnenwerk zes jaar geleden als gastheer, een rol waarin hij verantwoordelijk was voor het verwelkomen en begeleiden van bezoekers in het pand. Zijn vriendelijke en behulpzame houding maakte hem al snel geliefd onder collega's en bezoekers en nu ook bij de Zilveren Toren.

Werken makkelijker maken

In zijn werk speelt Bryan een cruciale rol bij de ondersteuning van dagelijkse operationele taken. Zo ordent hij de vergaderzalen, zet hij koffie en thee klaar, beheert hij de printers en zorgt hij ervoor dat het werken net een beetje

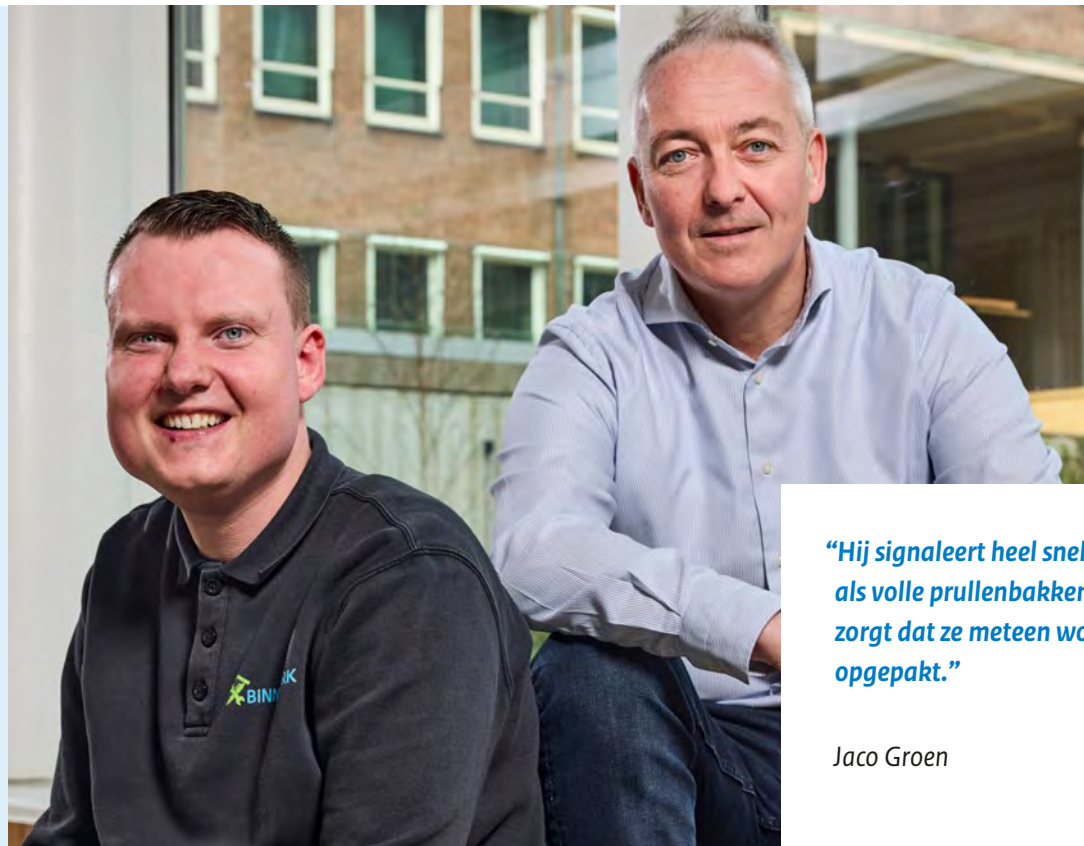

makkelijker gaat. Bryan: “Bij het schoonmaken van de whiteboards viel me laatst op dat het snel rommelig werd met alle verschillende kleuren stiften. Ik kwam toen op het idee om stiftenhouders te plaatsen. Dit is direct besteld en opgehangen. Ik ben heel trots als ik zie dat dit mensen helpt om hun werk te organiseren.”

Duizendpoot

Ook Jaco Groen, teamleider van Bryan, is vol lof over Bryans functioneren: “Naast zijn taken bij de Zilveren Toren, helpt hij zijn collega’s regelmatig bij andere locaties zoals Bruggebouw Oost. Hij helpt bij het ophalen van gastenbekers, het schoonmaken van toetsenborden en het uitvoeren van algemene facilitaire taken. Onderscheidend aan Bryan is zijn proactieve houding en zijn vermogen om problemen snel op te lossen. Hij signaleert heel snel dingen als volle prullenbakken en zorgt dat ze meteen worden opgepakt. Zijn oog voor detail draagt dagelijks bij aan een comfortabele werkomgeving. Ook krijgt Bryan respect en waardering van collega’s voor zijn betrouwbaarheid en positieve houding. Het is een duizendpoot, maar dan wel eentje die altijd klaar staat om anderen te helpen.”

Het faciliteren van een schone, georganiseerde werkomgeving én uiterst tevreden collega’s: het is nogal wat. Bryan glundert: “Uiteindelijk ben ik vooral heel dankbaar dat ik iedere dag zo gelukkig naar mijn werk kan gaan. Maar die complimenten vind ik wel heel erg leuk hoor.”

“Hij signaleert heel snel dingen als volle prullenbakken en zorgt dat ze meteen worden opgepakt.”

Jaco Groen

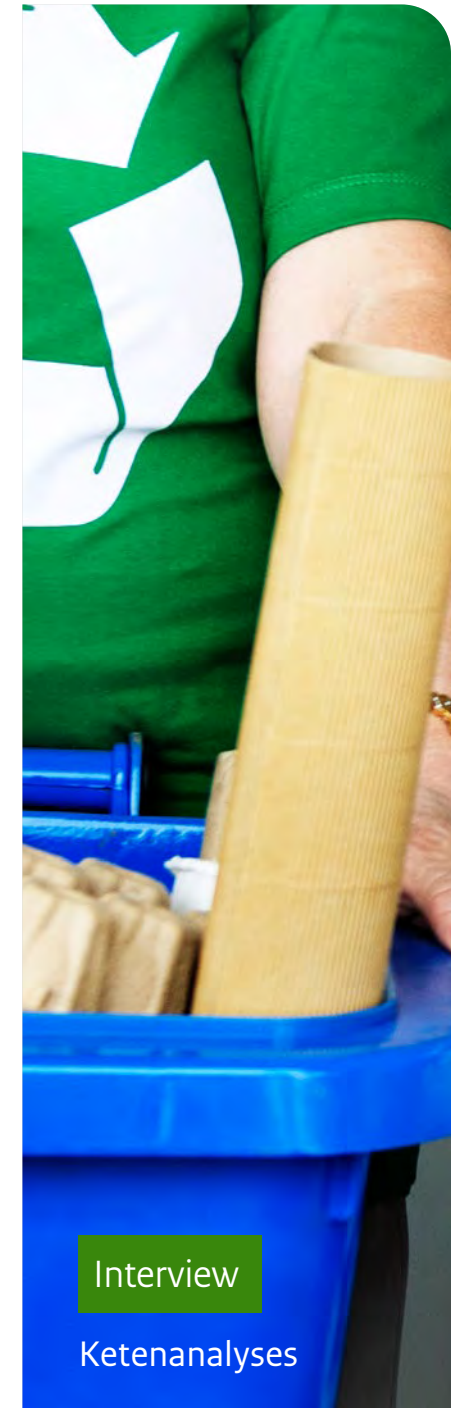
Over Binnenwerk

Binnenwerk maakt werk van de Banenafpraak door samen met partnerorganisaties banen in teamverband te creëren voor mensen met een doelgroepindicatie. Denk aan archiefwerk, bos- en natuurbeheer, pandgebonden taken en assistent managementondersteuning (AMO). Binnenwerk is onderdeel van O&P Rijk bij Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en werkt in opdracht van ministeries en uitvoeringsorganisaties. Als gemandateerd werkgever ontzorgt Binnenwerk opdrachtgevers volledig door specialistische ondersteuning op maat te bieden. Van leiding en begeleiding, tot subsidieaanvragen en regelgeving. Momenteel heeft Binnenwerk ruim 875 banen gerealiseerd, verdeeld over zo’n 80 teams in Nederland. Zie ook www.oprijk.nl/binnenwerk.

9. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Interview

Ketenanalyses

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) richt zich op het ondersteunen van ondernemerschap en innovatie in Nederland en heeft daarbij de ambitie om voorop te lopen in het realiseren van een duurzame bedrijfsvoering. Hierbij wordt gebruik gemaakt van diverse strategieën en initiatieven. Eén van de belangrijkste initiatieven is de implementatie van de CO₂-Prestatieladder. De CO₂-Prestatieladder geeft inzicht in de CO₂-uitstoot en helpt om deze te verminderen. Hiermee draagt RVO bij aan de Rijksdoelstelling om in 2030 een klimaat neutrale bedrijfsvoering te realiseren.

RVO is op trede 4 van de CO₂-Prestatieladder gecertificeerd. Dit betekent dat RVO niet alleen werkt aan de reductie van de eigen CO₂-uitstoot, maar ook aan de reductie van CO₂-uitstoot in de keten en in de sector. In 2023 tekenden de leden van het Bedrijfsvoeringsoverleg, waaronder RVO, het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering 2.0. Hierin staan onder andere vernieuwde afspraken over zakelijke mobiliteit, zoals het wagenpark.

In 2023 hebben we meerdere stappen gezet op het gebied van duurzaamheid. Zo hebben we duurzaamheid opgenomen als thema in het jaarplan voor 2024 en vragen we duurzaamheid uit in de managementcontracten over 2024.

De roadmap is onderdeel van het CO₂-managementplan en zorgt dat bestaande en nieuwe initiatieven gestructureerd worden uitgevoerd. Zo realiseren we reductie op weg naar 2030. We hebben een speciaal team in het leven geroepen dat zich richt op verduurzaming van de organisatie via uiteenlopende maatregelen.

Het team Duurzaam RVO betreft zowel interne stakeholders als externe partijen, waaronder het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Concern Dienstverleners (CDV's) en Rijksvastgoedbedrijf (RVB), door kennisbijekomsten te organiseren en uitkomsten in rapportages te delen.

RVO analyseert specifiek voor de ICT-keten het energieverbruik in de datacentra, de gebruikte infrastructuur en devices. Voor de Afval-keten brengt RVO het volume en de samenstelling van de afvalstroom in kaart en analyseert deze. Waar mogelijk beoordeelt RVO de inkoopcontracten op duurzaamheid. Vooruitkijkend naar 2024 heeft RVO drie focuspunten, namelijk:

- de CO₂-uitstoot verder in kaart brengen;
- de samenwerking intensiveren met het ministerie van EZK, het RVB en de CDV's intensiveren om de bedrijfsvoering verder te verduurzamen op weg naar klimaatneutraliteit in 2030;
- uitvoeren van het RVO plan van aanpak *Mobiliteit* om CO₂-uitstoot te reduceren om zo mobiliteitsdoelstellingen te realiseren.

De basis van deze focuspunten staat in het Manifest 2.0 van het ministerie van EZK/LNV. De uitvoering van het Klimmaataakkoord is vertaald naar concrete duurzaamheidsactiviteiten in de roadmap.

RVO zet stappen in het behalen van de ambitie om klimaatneutraal te zijn in 2030. Naast de inspanningen om de CO₂-uitstoot van de bedrijfsvoering te verminderen, richt RVO zich op het vergroten van het bewustzijn van medewerkers over duurzaamheid.

RVO draagt binnen de eigen bedrijfsvoering bij aan de duurzame doelstellingen van de rijksoverheid. Ook helpt RVO andere organisaties verder in het behalen van hun duurzaamheidsambities. RVO kan alleen samen met anderen de duurzaamheidsambities realiseren. Hiervoor werkt RVO nauw samen met andere overheden, bedrijven en NGO's. Op weg naar een klimaat neutrale bedrijfsvoering in 2030 en de ketenanalyses (Afval, ICT en Hybride werken) heeft RVO de volgende doelstellingen vastgesteld:

Bedrijfsvoering (scope 1 & 2 incl. zakelijke dienstreizen)

- 1 In 2025 is het wagenpark 50% zero-emissie, in 2028 100%.
- 2 Voor zakelijke reizen (incl. woon-werkverkeer) in 2030 50% CO₂-reductie ten opzichte van 2016.
- 3 25% structurele reductie CO₂-uitstoot op zakelijk vliegen ten opzichte van 2019.
- 4 Elektriciteit 100% hernieuwbaar in 2030.
- 5 Gemiddeld 2% energiebesparing per jaar voor de rijksgebouwen.
- 6 Gasverbruik van alle rijksgebouwen met 30% afgenomen ten opzichte van 2019 en voor minimaal 50% afkomstig van hernieuwbare bronnen.

Ketens (scope 3)

- 1 Afval: 60% CO₂-reductie in 2025 ten opzichte van 2019
- 2 ICT: 10% CO₂-reductie in 2025 met betrekking tot de winning, productie en afvalverwerking van hardware en 100% CO₂-reductie wat betreft het energiegebruik van datacentra (vergroening)

Ook voor 2024 maakt RVO afspraken met de facilitaire dienstverleners, het Rijksvastgoedbedrijf en verhuurders van kantoorpanden over het leveren van de juiste data.

Resultaten en cijfers 2023

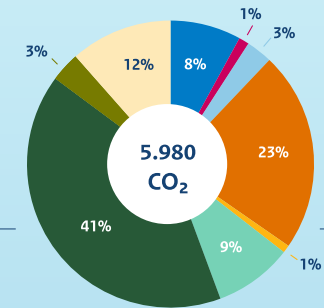
De CO₂-uitstoot van de totale footprint van RVO is in 2023, vergeleken met 2019, verlaagd met 55.8% en met een stijging van 7.1% ten opzichte van 2022. In 2023 werd de meeste CO₂-uitstoot veroorzaakt door vliegreizen, verwarmen (gas, warmte) van de panden en specifiek het gebruik van de privéauto's voor zakelijk verkeer.

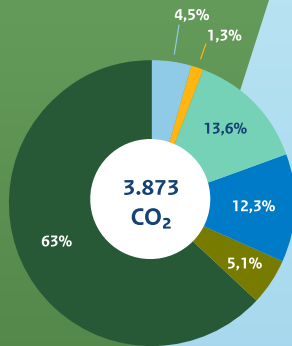
RVO op weg naar klimaatneutraal

Totaal footprint CO₂ ton in 2023

Scope 1 & 2

Totaal 2023 CO₂-uitstoot in %

CO₂-uitstoot inclusief zakelijk verkeer (ton)

	2019	2022	2023	
Bedrijfswagens	7	0	0	👍
Elektriciteit	4550	228	176	👍
OV zakelijk verkeer	131	28	52	👎
Privé-auto's	370	448	528	👎
Aardgasverbruik	642	610	477	👍
Warmtelevering	370	297	199	👍
Vliegreizen	2868	1877	2441	👎
Totaal	8938	3488	3873	👎

Doelstellingen 2030

100%

Zero-emissie
wagenvaak in 2028

100%

Hernieuwbare
elektriciteit

-50%

CO₂-uitstoot zakelijke
dienstreizen t.o.v. 2016

-2%

Gemiddeld energie-
verbruik per jaar voor
de Rijksgebouwen

-30%

Gasverbruik van
alle rijksgebouwen
t.o.v. 2019

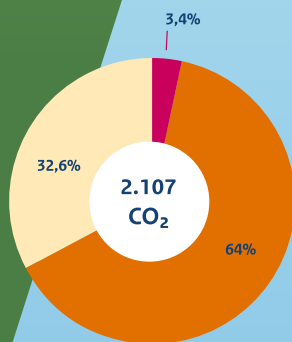
50%

Van gasverbruik
afkomstig van
hernieuwbare bronnen

Scope 3

Totaal 2023 CO₂-uitstoot in %

CO₂-uitstoot exclusief zakelijk verkeer (ton)

	2019	2022	2023	
Afval	29	57	70	👎
ICT	2.617	1.668	1.349	👍
Woon-werkverkeer	2.001	369	688	👎
Totaal	4.647	2.094	2.107	👎

Doelstellingen 2025

ICT

-10%

CO₂-uitstoot winning,
productie en afval-
verwerking hardware

&

100%

CO₂-reductie
energieverbruik
datacentra

Afval

-60%

CO₂-uitstoot

Hybride werken

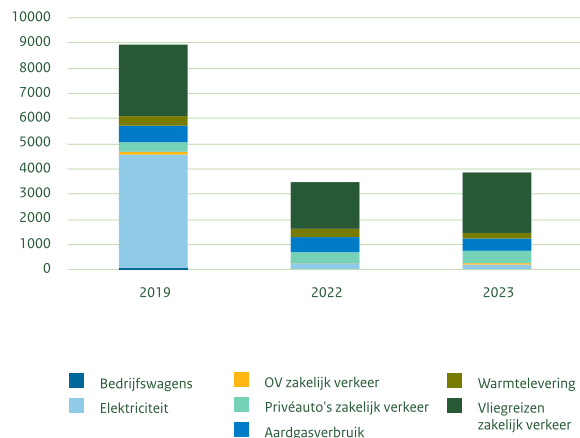
-5%

CO₂-uitstoot in 2024 t.o.v. 2019 door
woon-werkverkeer en extra energieverbruik
medewerkers (als gevolg van 40% thuiswerken)

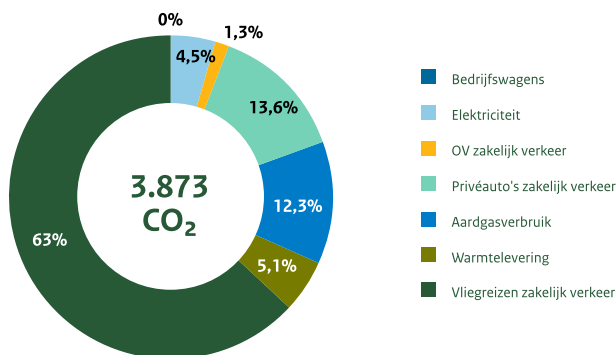
CO₂ RVO opgesplitste uitstoot sinds 2019

Grafiek 18 CO₂-uitstoot inclusief zakelijk verkeer (ton)

CO₂ RVO verdeling van uitstoot 2023 (scope 1&2)

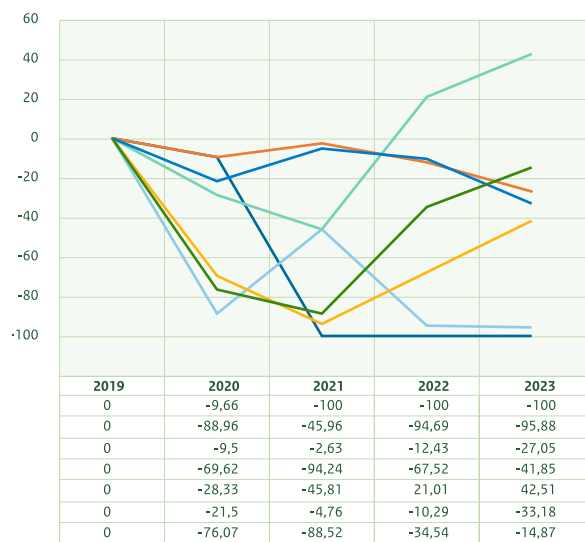
Grafiek 19 CO₂-uitstoot inclusief zakelijk verkeer (ton)

CO₂ RVO relatieve uitstoot ten opzichte van 2019

In grafiek 20 is de relatieve CO₂-reductie ten opzichte van het basisjaar zichtbaar. Wat opvalt is dat de CO₂-reductie op vliegverkeer weer stijgt. De uitstoot als gevolg van elektriciteitsverbruik is het meeste gedaald. De inzet van privé-auto's voor zakelijke dienstreizen zorgt voor een stijging in de uitstoot.

Grafiek 20 CO₂ (ton) RVO (%)

Focus op grootste bronnen van uitstoot

Door de systematiek van de CO₂-Prestatieladder blijft de focus op het reduceren van de grootste bronnen van uitstoot. Dit is belangrijk voor het behalen van het doel: "een klimaatneutrale bedrijfsvoering in 2030". In 2022 werd de meeste CO₂ uitstoot veroorzaakt door vliegverkeer en energieverbruik (verwarmen en elektriciteit). In 2023 is daar de uitstoot van privé-auto's voor zakelijk verkeer extra bijgekomen. RVO zet in op een Plan van Aanpak Mobiliteit om deze bronnen in 2024 te verlagen.

Scope 1 & 2 (inclusief zakelijk verkeer) CO₂-reductie per jaar

KPI	2019	2020	2021	2022	2023
% uitstoot t.o.v. 2019	100%	26%	44%	39%	43%
Doelstelling norm percentage t.o.v. 2019	100%	90%	80%	70%	60%

RVO streeft naar maatregelen om de trend om te buigen door het mobiliteitskader verder te verduurzamen en daarnaast het beïnvloeden van het reisgedrag van medewerkers.

Scope 3 (exclusief zakelijk verkeer) gemiddeld 9,1 % CO₂-reductie per jaar

KPI	2019	2022	2023
Afval	29	57	70*
% uitstoot t.o.v. 2019	100%	197%	241%
ICT	2617	1668	1349
% uitstoot t.o.v. 2019	100%	64%	52%
Woon- werkverkeer	2001	369	688
% uitstoot t.o.v. 2019	100%	18%	34%

* De data van afval is een schatting van de trend van de afgelopen jaren.

Eigen doelstelling RVO

Structureel -25% CO₂-reductie vliegverkeer

KPI	2019	2020	2021	2022	2023
CO ₂ -uitstoot vliegen	2.868	686	329	1.877	2.441
Afname in % t.o.v. 2019	0%	-76%	-89%	-35%	-15%
Norm in %	100%	97,5%	95%	92,5%	90%

“RVO richt zich onder meer op het ondersteunen en faciliteren van de klimaat- en energietransitie, in Nederland en daarbuiten. Dit doen we samen met onze opdrachtgevers via een scala aan instrumenten. Het is voor mij vanzelfsprekend dat de bedrijfsvoering van RVO zelf ook zo duurzaam mogelijk is.”

*Abdeluheb Choho,
Directeur-generaal Rijkdienst voor
Ondernemend Nederland (RVO)*

In 2022 werd het doel van 25% minder CO₂-uitstoot ten opzichte van 2019 behaald. In 2023 is de CO₂-uitstoot door vliegen weer toegenomen en werd er een reductie behaald van 15% t.o.v. 2019.

Keten Afval

RVO oefent invloed uit op de hoeveelheid afval die vrijkomt als gevolg van werkzaamheden. Dit doen we door te sturen op beleid, beheer, inkoop en het scheiden en inzamelen van afval. Dit maakt afval een geschikt onderwerp voor een ketenanalyse.

Via deze ketenanalyse onderzoeken we in hoeverre we de CO₂-uitstoot binnen de keten van afval kunnen verminderen. Zo borgen we een impact op de CO₂-reductie gemaakt wordt. De focus richt zich op het terugbrengen van het bedrijfsafval naar gedefinieerde stromen.

Doelstelling RVO voor Afval: 60% CO₂-reductie in 2025 ten opzichte van 2019.

In 2023 startte een nieuwe contractpartij, die het ontzorgen van de afvalstromen uitvoert voor het Rijk, dus ook voor RVO. Deze partij heeft in 2023 gewerkt aan het inzichtelijk maken van de milieu-impact van de inzameling en verwerking van de aangeboden stromen per RVO locatie. Er is nauwe samenwerking met Afvalzorg en Grondstoffenmanagementvertegenwoordigers, inzamelingspartner Seenons en de verwerkings- en recyclingbedrijven. Daarnaast zetten we vanuit RVO actief in op het uitwisselen van kennis om duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren.

Helaas zijn resultaten op dit moment niet volledig inzichtelijk. Er wordt nog gewerkt aan oplossingen om het proces van

periodieke rapportages verder in te regelen. De verwachting is dat de reductie op inzameling en verwerking daarna in gang wordt gezet.

Vooruitkijkend naar 2024 werkt RVO – op basis van de ketenanalyse Afval – aan duurzaamheidsactiviteiten met daarin twee speerpunten:

- De CO₂-uitstoot van Afval verder in kaart brengen;
- Nadere samenwerking met CDV's voor verdere verduurzaming op de bedrijfsvoering ten aanzien van de afvalstromen en proactief sturen op periodieke rapportages gericht op CO₂-reductie "meten is weten".

Keten ICT

Bij veel werkzaamheden is RVO afhankelijk van de digitale werkomgeving. RVO levert met name diensten voor ondernemers in Nederland. Veel van deze diensten worden ondersteund door online applicaties. In de jaarlijkse begroting is een relatief groot aandeel gereserveerd voor ICT. Hierbij is de impact die RVO kan maken met haar digitale activiteiten significant door gebruik van data opslag, infrastructuur en inzet van devices te reduceren.

Doelstelling RVO voor ICT: 10% CO₂-reductie in 2025 met betrekking tot de winning, productie en afvalverwerking van hardware en 100% CO₂-reductie wat betreft het energiegebruik van datacentra (vergroening).

In 2023 heeft RVO de samenwerking gezocht met andere partijen die betrokken zijn bij de datacenters zoals het ministerie van EZK, DICTU en vertegenwoordigers van datacenters. Al deze stakeholders zijn actief bezig met het uitwisselen van kennis om duurzaamheidsdoelstellingen te

bevorderen. Met als resultaat dat één van de datacenters sinds 2023 volledig is overgestapt naar hernieuwbare energiebronnen van Nederlandse oorsprong. Deze overstap heeft geleid tot een aanzienlijke CO₂-reductie. Daarnaast is een LEAP-onderzoek uitgevoerd voor een meer verdiepend inzicht op het energieverbruik van de datacentra.

Eén van de geboekte resultaten in 2023 is dat RVO bij de inzet van devices nu kiest voor de aanschaf van refurbished telefoontoestellen. Daarnaast is actief ingezet om medewerkers te motiveren minder mail te verzenden en op te slaan.

Vooruitkijkend naar 2024 werkt RVO – op basis van de ketenanalyse ICT – aan duurzaamheidsactiviteiten met daarin drie speerpunten:

- Meer samenwerken met het ministerie van EZK, DICTU en datacenterbeheerders om de RVO bedrijfsvoering verder te verduurzamen;
- Uitkomsten van het LEAP-onderzoek nader analyseren
- Actieve sturing op snellere retournering van devices en maximum aan aantal devices per persoon binnen RVO.

Interview

“Zichtbare maatregelen creëren een cultuur van bewust handelen”

Het duurzaam inkopen van afvalverwerking en het aanpakken van deze afvalstromen zijn belangrijke speerpunten voor RVO: ruwweg 35% van de afvalstroom van RVO bestaat uit restafval. Het aandeel van het restafval in de totale CO₂-uitstoot per kilogram is voor bijna de helft (46%) toe te schrijven aan restafval. Dankzij de zogenoemde ketenanalyse – een vereist onderdeel voor niveau 4 van de CO₂-Prestatieladder – komt RVO tot steeds beter meetbaar én effectief inkoop- en afvalbeheer. En er zijn meer voordelen, zo leggen **Chris Steensma, Peter van der Woude en Johan Rodenhuis** van RVO uit.

Afval is in het kader van de certificering volgens de CO₂-Prestatieladder samen met ICT en hybride werken benoemd als interessante keten voor verduurzaming bij RVO en partners in de keten. “In absolute zin bleken onze afvalmissies laag, maar met beheer, beleid op inkoop en het scheiden en inzamelen van afval kunnen wij er goed op sturen. Daarmee is afval bij ons zeer geschikt voor een ketenanalyse. In 2021 en 2022 haalden we niveau 4 van de CO₂-Prestatieladder. Binnenkort gaan we weer op voor behoud van dit niveau”, vertelt Chris.

Bewustzijn en cultuur

RVO wil koploper zijn op het gebied van verduurzaming en bijdragen aan de ambitie van het Rijk om de CO₂-uitstoot in 2025 met 60% te hebben verlaagd ten opzichte van 2019. “In zo’n voorbeeldrol gaat het erom dat je laat zien wat kan”, zegt Peter. “Neem het afschaffen van plastic bekertjes. Die ingreep draait niet zozeer om de effectieve reductie – want die is beperkt – maar veel meer om de mindset op de werkvloer. Afval is een tastbare CO₂-component. Zichtbare maatregelen houden medewerkers bewust van verduurzaming en creëren een cultuur van bewust handelen. Beleid en cijfers alleen zijn niet genoeg voor verandering van gedrag.”

Verduurzaming via contractafspraken

Belangrijk voor de aanpak van afval door RVO zijn volgens Chris ook de contractafspraken met dienstverleners, met name afvalverwerkers en cateraars. “Neem Seenons, de partij die rijksbreed de afvalinzameling regelt inclusief de verwerking – dus ook die van ons. Naast inzameling nemen we bij hen ook het transport van de afvalstromen op in het contract. Zo kunnen we eisen stellen aan de verwerking en

het voorkomen van onnodige kilometers. Met datamonitoring houden we ingenomen afvalstromen en werkelijk gereden kilometers bij. Want harde cijfers zijn cruciaal om inzicht in besparingen te krijgen. Seenons verzorgt en faciliteert deze rapportage, maar kan nog niet precies de juiste data leveren. Daar werken ze aan. Het is fijn dat bijna alle contractpartijen net zo met verduurzaming bezig zijn als wij. Onze facilitaire dienstverlener wil – net als de overheid in 2030 – toe naar zero waste.”

Steeds meer maatregelen

Peter schetst hoe RVO op allerlei plekken in de bedrijfsvoering steeds meer maatregelen neemt. “Sinds 1 januari van dit jaar gebruiken we geen plastic bekertjes meer in onze kantoren. De bedrijfskantine van ons kantoor in Den Haag is gesloten op vrijdag, omdat er dan maar heel weinig medewerkers aanwezig zijn. Om dezelfde reden gaat in de zomermaanden een van onze twee panden in Utrecht tijdelijk dicht. Cateraars bieden steeds vaker ook kleinere porties aan en broodjes die over zijn na een vergadering, verdelen we onder personeel. Met dit soort ingrepen drukken we zelf voedselverspilling en onze totale afvalstroom terug.”

Nog meer mogelijkheden benutten

Om die doelstelling te halen, wil RVO samen met de Concern Dienstverleners en cateraars extra reductiemogelijkheden gaan onderzoeken. Peter: “Er zijn legio technieken en oplossingen

voorhanden. Denk aan het persen van afval dat tot minder volume kan leiden, of de papieren doekjes in het toilet. Die kunnen we strikt gescheiden gaan houden en apart laten verwerken of zelfs recyclen. Met betere sortering kunnen we meer van zulke gescheiden (mono)afvalstromen krijgen. Uiteindelijk draait alles om minder afvalverbranding, die moet zelfs naar nul. De afvalstroom van RVO alleen is klein, maar rijksbreed is het veel. Dat plaatje moeten we met zijn allen in beeld blijven houden.”

“Er zijn legio technieken en oplossingen voorhanden. Denk aan het persen van afval dat tot minder volume kan leiden.”

Peter van der Woude

10. Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

Interview

Maaibeleid

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) staat voor veilig voedsel en veilige consumentenproducten, voor dierenwelzijn en dier- en plantgezondheid en het beschermen van de natuur en het milieu. Met ons toezicht dragen we bij aan publiek vertrouwen in een integer stelsel van voedsel- en warenproductie. Als uitvoeringsinstantie van het ministerie van LNV werken we ook actief mee aan de verduurzamingsdoelen die de Rijksoverheid zichzelf heeft gesteld.

De bijdrage van de NVWA aan de CO₂-footprint van LNV zit hem vooral in de verwarming van onze locaties en ons forse wagenpark. Aan dat laatste ontkomen we niet, omdat veel inspecteurs voor hun werk onvermijdelijk een auto nodig hebben – bijvoorbeeld voor werkbezoeken op afgelegen plekken in het land. Ons wagenpark heeft verreweg de grootste impact, gevolgd door verwarmen.

100% Nederlandse groene stroom

Veel NVWA-locaties zijn onderdeel van het programma CEI (Collectieve Inkoop Energie). Daarmee worden de elektra en gaslevering aan de NVWA onderdeel van de groene ambitie van het Rijk. Voor minder direct stroomverbruik op onze locaties, meer eigen stroomopwekking en een groter aandeel Nederlandse groene stroom, hebben we in 2023 160 tot 180 PV-panelen op de locatie Wageningen geïnstalleerd. Ook gaven

we opdracht tot het vervangen van bestaande PV-installaties op de locaties Hansweert en Zwijndrecht. Sinds 1 januari 2024 gebruiken we 100% groene stroom.

Volledig emissievrij wagenpark in 2026

Parallel aan de groei van het aantal medewerkers steeg afgelopen jaar ook het aantal dienstvoertuigen binnen de NVWA. Onze vergroeningsambitie loopt in dezelfde pas mee. Het is ook nog steeds de ambitie om in 2026 ons gehele wagenpark te hebben geëlektrificeerd. Dat zijn dan ruim 1600 dienstauto's. In 2023 heeft de elektrificatie van het wagenpark al een flinke vlucht genomen. Begin dat jaar zijn de contracten vanuit de Europese aanbesteding afgesloten en is de levertijd van de elektrische auto's aanzienlijk verkort. Dit resulteerde in de start van het Vervangingsplan 2023, waarin ruim 500 brandstofauto's voor elektrische auto's zijn vervangen en besteld. Ook zijn in 2023 ruim 400 elektrische auto's ter vervanging uitgeleverd. De lopende bestellingen van 2023 zullen begin 2024 worden uitgeleverd.

Extra laadpunten voor dienstauto's

Met deze toename ligt de NVWA nog steeds op koers voor de doelstelling om nagenoeg volledig emissievrij te zijn in 2026. Om aan de laadcapaciteit te kunnen blijven voldoen, gaven we in 2023 voor twee nieuwe locaties opdracht om laadvoorzieningen te realiseren. Bij deze locaties komen in totaal 18 laadpunten voor het laden van dienstauto's met onze zelf afgenomen groene stroom.

Zonnepanelen en groen dak

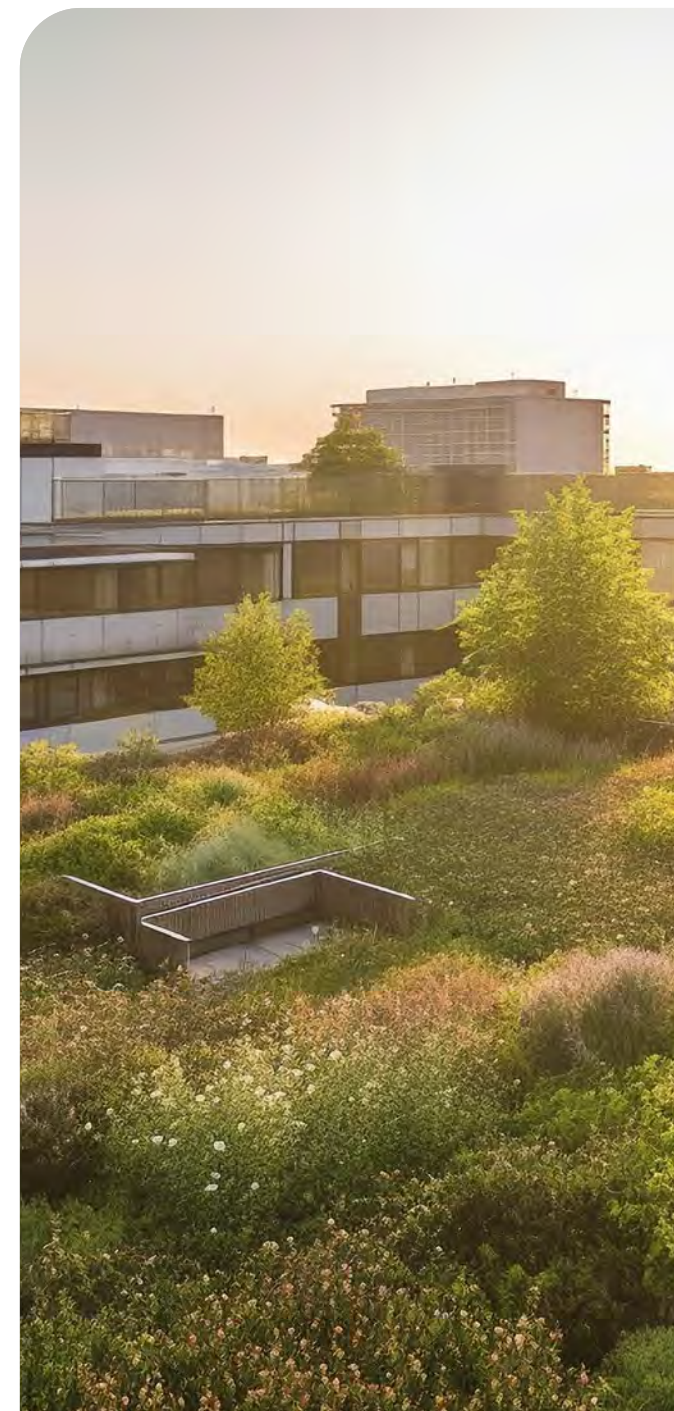
Voor het hoofdgebouw van de NVWA aan de Catharijnesingel in Utrecht laat eigenaar Pensioenfonds Metaal & Techniek onderzoeken of er zonnepanelen mogelijk zijn in combinatie met een 'groen dak'. Ook lopen er gesprekken met de gemeente over het realiseren van gevelbeplanting en het plaatsen van nestkasten – ingrepen die passen binnen de gemeentelijke initiatieven vanuit het project De Tuinen van Moreelse. Samen met bewoners, bedrijven en organisaties uit de directe omgeving wordt gewerkt aan een prettigere woon- en werkomgeving in dit gebied.

WKO, isolatie en dubbel glas

De ambitie om in Wageningen een WKO (Warmte Koude Opslag) te realiseren, staat nog steeds overeind. Een WKO levert namelijk een enorme energiebesparing op: met het distributienetwerk en aanvullende maatregelen kunnen we jaarlijks ruim 400 ton CO₂ besparen. Helaas is gebleken dat de aanpassingen in alle gebouwen op de locatie meer tijd en geld kosten dan geraamd. Daardoor zijn de plannen voor middellange termijn onhaalbaar en worden ze onderdeel van de gehele renovatie van het complex. Wel laten we geveldelen opnieuw isoleren en worden nog aanwezige delen met enkel glas voorzien van dubbel glas.

Gasreductie

Met de vervanging van oude gasboilers door nieuwe elektrische boilers, de vervangingsplannen voor de verouderde verwarmingsketels in Hansweert en Zwijndrecht en het verwijderen van overbodige aardgasgestookte installaties heeft de NVWA in 2023 15% gasreductie behaald. Hoewel technische vervangingen niet altijd één op één zijn door te zetten, droegen de toegepaste initiatieven positief bij aan het gasverbruik. Op vijf locaties hebben we permanent de verwarming lager gezet.

“De planten waren er altijd al maar we herkenden ze niet omdat ze niet tot bloei kwamen”

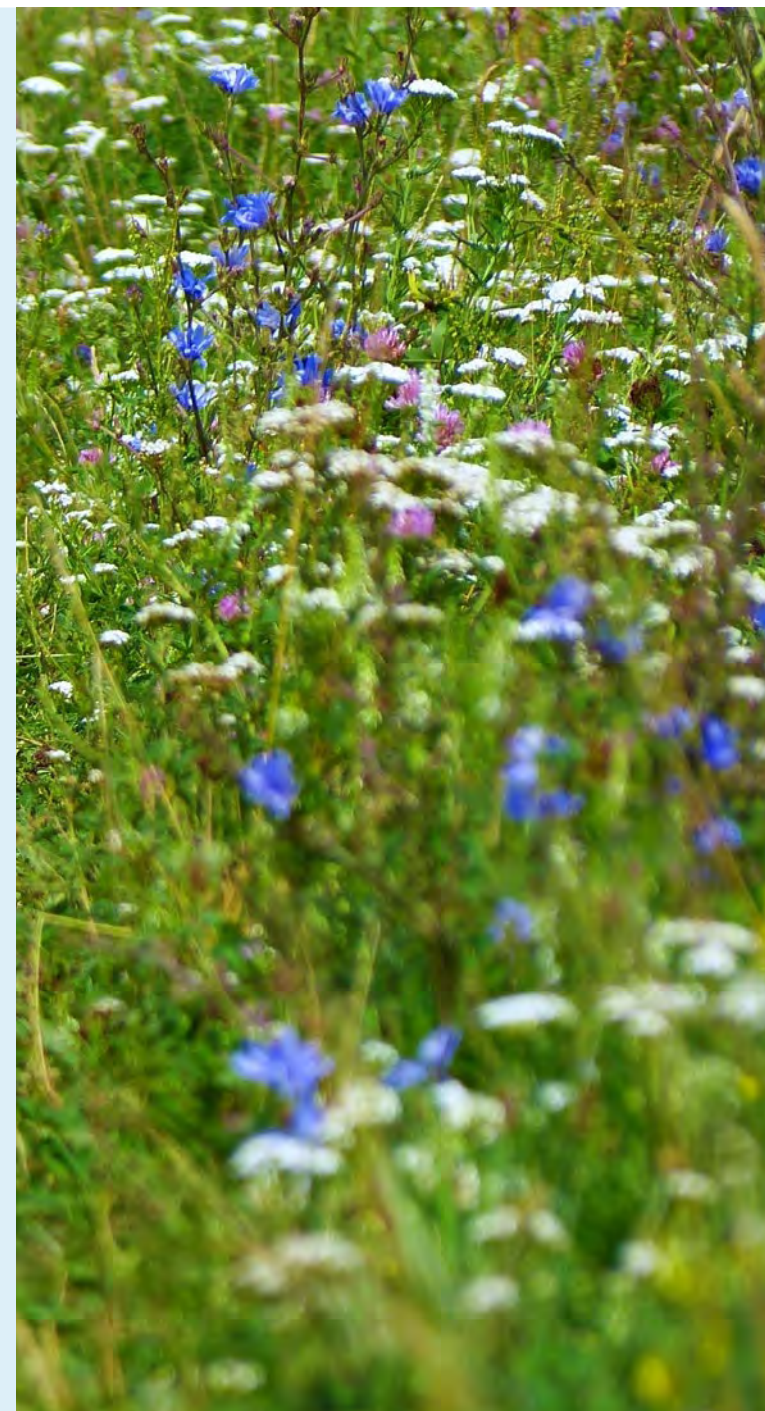
Afgezien van een enkel plekje waar gras en bloemen vrij konden groeien, bestond het NVWA-terrein in Wageningen traditioneel uit strak onderhouden gazons. Marleen Botermans en Tom van Noort vroegen zich af: is zo vaak maaien nou écht nodig? Samen met collega's zochten en vonden ze draagvlak voor natuurvriendelijk graslandonderhoud. Anno 2024 is het terrein veel weelderiger met meer insectenleven – een resultaat waar veel collega's merkbaar blij mee zijn.

“Terwijl initiatieven voor meer biodiversiteit overal in de maatschappij als paddenstoelen uit de grond schoten, gebeurde in 2021 op ons terrein nog niets. Elk bloemknopje dat omhoog kwam, werd meteen weer weggemaaid”, blikt Marleen terug. “Het deed me pijn om te zien en het voelde ouderwets. Bovendien werken juist bij ons allemaal mensen met een groen hart die zich zorgen maken om biodiversiteit en het uitsterven van soorten. Zo'n intensief maaibeheer vond ik daar moeilijk mee te rijmen.”

Draagvlak vinden

Omdat het afdelingshoofd één stem over de kwestie wilde, besloten Marleen en Tom te polsen wat andere collega's van natuurvriendelijk maaibeheer

zouden vinden. “De meesten waren enthousiast, maar er waren ook zorgen – vooral bij collega's die in de kassen werken op het terrein. In die kassen onderzoeken we namelijk plantenziekten in een afgeschermd omgeving. Daar moeten geen verstoringen in optreden. Met meer bloemen op het terrein was men bang dat insecten de kas in komen die bijvoorbeeld plantenziekten kunnen overdragen. Een landschapsecoloog die langskwam voor uitleg, nam die grootste angst weg. Zoekend naar compromissen hebben we een plan opgesteld met zones rondom de kassen die wel kort worden gehouden. Zo kwam het draagvlak voor natuurvriendelijker graslandonderhoud rond.”

Hoger gras en zeldzame bloemen

“Door het mindere maaien zie je wat er allemaal groeit. Bij de hoofdingang staan nu bloemen en is het gras veel langer. Het gazon staat vanaf het voorjaar vol met bloemen van smal fakkelgras, gevlekte rupsklaver en beemdkroon, terwijl achter het gebouw wegdistel groeit”, vertelt Tom over de nieuwe situatie. “Bij veel planten denk je: misschien waren ze er altijd al, maar we herkenden ze nooit omdat ze niet tot bloei kwamen.”

Waarneming.nl

Hoe concreet de biodiversiteit dankzij het aangepaste maaibeheer is verbeterd, vindt Tom lastig te zeggen. “Maar op Waarneming.nl houden collega’s nu al enkele jaren bij wat voor planten- en insectensoorten ze op het terrein tegenkomen. Dat worden er steeds meer.” Marleen beaamt dat beeld, maar spreekt nog van een opstartfase. “Alleen minder maaien is niet genoeg. Ik hoop dat er snel budget komt voor een professioneel beheerplan en zie graag borden op het terrein met uitleg over het maaibeheer en biodiversiteit. Hopelijk kunnen we zo de bewustwording op dat vlak nog meer laten groeien.”

Tom van Noort (boven) en Marleen Botermans (rechts) vroegen zich af: is zo vaak maaien nou écht nodig? Samen met collega’s zochten en vonden ze draagvlak voor natuurvriendelijk graslandonderhoud.

11. Diensten en agentschappen

Centraal Plan Bureau (CPB)

Vanuit de Community Verduurzaming Bedrijfsvoering EZK zijn diverse aandachtspunten benoemd waar ook CPB uitvoering aan geeft of gaat geven. Enkele voorbeelden daarvan zijn dat ook in 2023 bij het CPB de rijksbrede actie 'De knop om' werd uitgevoerd. Ook kijken we naar het stimuleren van reizen per OV naar de Bezuidenhoutseweg 30 ('B30'), door zowel medewerkers als bezoekers. Voor inkoop maken we gebruik van het Inkoopplein als aansluiting op hetgeen EZK heeft ingeregeld voor duurzaam opdrachtgeverschap en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Verduurzaming CPB en B30

Samen met zes andere organisaties maakt het CPB gebruik van de faciliteiten van B30. Daarom bekijken we continu en in afstemming met de andere bewoners of we kunnen bijdragen aan de verduurzaming van die locatie – nog afgezien van het verder vergroenen boven de groennorm van de CPB-etage vanwege de mogelijke impact op klimaat. Ook is toegewerkt naar het vaker (en in de nabije toekomst wellicht uitsluitend) vegetarisch cateren van evenementen. Daarbij denken we in B30-verband na over relevante besparingsmogelijkheden. Het terugdringen van het consumptiegebruik in vergaderzalen is daarvan een voorbeeld. Ook heeft het bedrijfsrestaurant in 2023 de stap gezet naar een duurzamer assortiment.

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)

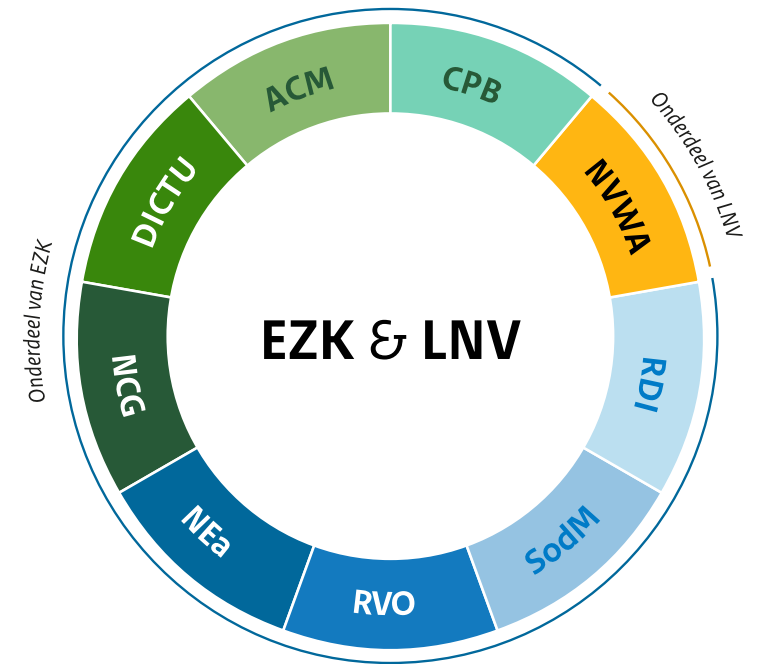
Ook de RDI zette in 2023 de verduurzaming door in allerlei initiatieven en besluiten. Zo is besloten om het toilet

van een externe meetlocatie niet aan te sluiten op het gemeentelijk riool en waterleidingnet, maar in plaats daarvan regenwater en lokale afvoer te gaan gebruiken. Ook hebben we diverse meetinstrumenten en elektrotechnische randapparatuur een tweede leven gegeven. TU Twente gebuikt deze nu voor haar meetlaboratorium. Met de start van de wintertijd zijn de winterdeuren in Groningen weer in werking gegaan om warmteverlies te bestrijden.

In navolging van Groningen is ook in Amersfoort in afstemming met alle gebruikers en de beheerder de thermostaat een graadje lager gezet. In het geactualiseerde parkeerbeleid is afgesproken dat we bezoek stimuleren om met het OV te reizen door geen parkeergelegenheid aan te bieden. Onze locaties in Groningen en Amersfoort zijn beide gesitueerd naast de centraal stations met voldoende parkeermogelijkheden voor eigen vervoer. Ook hebben we in 2023, voordat we benzine door elektrische dienstauto's vervangen, goed onderzocht of alle auto's wel echt nodig zijn. In 2024 maken we weer een stap in de aanschaf van elektrische voertuigen. In de tussentijd is met tijdelijke oplossingen gewerkt, zoals huren waar dat kan.

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Binnen NCG ontstond vanaf 2023 een duidelijke verschuiving van de operatie vanuit de kernlocaties in de stad Groningen naar de uitvoering in de provincie. Hierdoor steeg het aantal kleinschalige locaties in de dorpen en steden waar onze

opgave zich afspeelt. NCG zoekt proactief naar locaties als buurthuizen, voormalige schoolgebouwen en ander bestaand maatschappelijk vastgoed om een duurzame en maatschappelijke bijdrage te kunnen leveren. Deze dorpsgerichte aanpak bevordert niet alleen het herstel van vertrouwen en opgavegericht werken, maar betekent ook dat medewerkers zich veel minder vaak moeten verplaatsen. Zij kunnen dan immers op de locaties gesprekken voeren en aanlanden om te werken.

Autoriteit Consument en Markt (ACM)

De ACM heeft in 2023 haar duurzaamheidsbeleid voortgezet en uitgebreid en daarmee mooie resultaten bereikt. Zo is er strenger toezicht gekomen op het aantal vliegreizen, en met

succes. Het aantal vliegreizen is aanzienlijk gedaald en dit is terug te zien in onze footprint. Verder is er in 2023 een project gestart die als doel had om plantaardig voedsel te promoten onder de werknemers van de ACM. Dit project wordt uitgebreid en doorgezet in het nieuwe jaar. Daarnaast worden er niet langer bloemen uitgegeven aan de nieuwe werknemers en is hier een mooie duurzaam alternatief voor gevonden. Alle maatregelen bij elkaar hebben geleid tot een CO₂-reductie van 22,5% en deze positieve ontwikkeling hoopt de ACM door te zetten in het nieuwe jaar.

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

SodM is gehuisvest op de eerste etage van een multi tenant-pand in Den Haag. Keuzes op het gebied van duurzaamheid maken wij dan ook – ondanks onze kleine stem – in goed overleg en samenspraak met de overige huurders. Ook al maken we geen gebruik van gas, de hoofdhuurder heeft geregeld dat de temperatuur in het gebouw is teruggebracht naar 20 graden. Zo besparen we zonder dat de koude- en warmtebron van onze WKO-installatie uit balans raakt. De andere huurders geven aan 19 graden te koud te vinden, maar SodM heeft een te kleine stem om dat anders te organiseren. Door de aanschaf van GvO's hebben we onze stroom in 2023 vergroend.

DICTU

[Lees hier het speerpunt duurzame ICT](#)

RVO

[Lees hier het hoofdstuk RVO](#)

NVWA

[Lees hier het hoofdstuk NVWA](#)

A modern office interior featuring a prominent staircase with wooden steps and glass railings. The staircase is set against a large, vibrant green living wall. In the background, a bright, open-plan office space is visible with several people seated at tables, engaged in conversation. The ceiling is white with recessed lighting, and the overall atmosphere is clean and professional.

12. Stakeholder aan het woord

Interview

“De Green Business Club Beatrixkwartier jaagt onze verduurzaming aan”

EZK huurt sinds juni 2023 als kantoorruimte vier verdiepingen van de Zilveren Toren in het Haagse Beatrixkwartier, een gebouw uit 1968 met energielabel A. Hoe kreeg hoofdhuurder MN deze locatie zo duurzaam? En hoe draagt het lidmaatschap van RVO bij de Green Business Club Beatrixkwartier bij aan de duurzame ambities van EZK/LNV? We vroegen het aan **Arjen van 't Klooster**, Manager FC van MN - Zilveren Toren en

voorzitter van de lokale Green Business Club en aan **Mardi Brouwer**, Afdelingsmanager Bedrijfsvoering bij EZK/RVO bestuurslid Green Business Club.

“Gebouweigenaren en huurders hebben elkaar nodig om gebouwen te verduurzamen. Ze moeten elkaars belangen willen begrijpen en respecteren”, vertelt Arjen. “Ons belang als hoofdhuurder van de Zilveren Toren is laten zien dat we écht duurzaam zijn. Stapsgewijs – en steeds in overleg met de eigenaar – hebben we daarom een heel palet aan energiebesparingsmaatregelen doorgevoerd sinds we dit gebouw in 2011 huren. Elke maatregel leidt tot kostenbesparingen, waarmee weer ruimte ontstaat in ons budget voor nieuwe investeringen. Zo zijn we tot ons huidige Energielabel A gekomen. Dat versterkt de uitstraling van MN én de waarde van het pand – en van dat laatste profiteert de eigenaar weer.”

“De club jaagt op een mooie manier verduurzaming aan. Doordat we als leden regelmatig samen komen en van elkaar leren, wordt iedereen actiever en beter in zaken als afvalreductie en energiebesparing.”

Mardi Brouwer

Slimme energiebesparingsmaatregelen

Arjen lepelt moeiteloos meerdere energiebesparingsmaatregelen op. “Om warmteverlies terug te dringen hebben we jaren geleden de installaties in de toren al zo efficiënt mogelijk ingeregeld om warmteverlies terug te dringen en op het dak staat een soort mini-weerstation. Dat apparaat

stuurt op basis van de verwachte wind en temperatuur automatisch installaties aan voor het binnenklimaat. Met als resultaat: 10% minder energieverbruik. Tijdens de rustige coronajaren op kantoor hebben we de oorspronkelijke liften laten vervangen. Die vijftig jaar oude machines deden het nog veilig, maar ze vraten stroom. We kozen voor het nieuwste en duurzaamste hybride liftsysteem dat maar liefst 60% zuiniger was. Het resulteerde in een besparing van 5% op ons totale energieverbruik.”

Trias Energetica

De zogenoemde Trias Energetica vormt de leidraad bij de verduurzaming van de Zilveren Toren. Arjen: “Stap één van die aanpak is je energieverbruik in beeld brengen met data. Stap twee is het energieverbruik minimaliseren. Wij schroefden bijvoorbeeld de verlichting van vluchtwegen buiten openingstijden terug. Uiteindelijk hoefde nog maar 10% basisverlichting aan te blijven: een megabesparing. De derde stap is zoveel mogelijk eigen energieopwekking doorvoeren en als dat niet kan groene stroom inkopen. Alle leden van de Green Businessclub, de betrokken gebouwen in het Beatrixkwartier hebben 100% groene stroom. FMO, de bekende landelijke bank voor startups in ontwikkelingslanden, heeft zelfs een aandeel in een eigen windmolen.”

Green Business Club Beatrixkwartier

Mardi ziet Arjen regelmatig via de Green Business Club Beatrixkwartier, waar RVO en MN beiden lid van zijn. Dit collectief van bedrijven, organisaties, bewoners en de gemeente Den Haag werkt met een integrale, langetermijnaanpak aan een levendig en duurzaam Beatrixkwartier als geheel én helpt de leden zelf hun duurzame doelstellingen te bereiken. Mardi beaamt dat RVO veel inspiratie en verduurzamingstips uit het lidmaatschap haalt. “De club jaagt op een mooie manier

“Om warmteverlies terug te dringen hebben we jaren geleden de installaties in de toren al zo efficiënt mogelijk ingeregeld om warmteverlies terug te dringen en op het dak staat een soort mini-weerstation.”

Arjen van 't Klooster

verduurzaming aan. Doordat we als leden regelmatig samen komen en van elkaar leren, wordt iedereen actiever en beter in zaken als afvalreductie en energiebesparing. Denk daarbij aan vaker groen reizen naar kantoor, minder zakelijke reizen, slimme bevoorrading en klimaatadaptatie door de aanleg van groene daken. Ook proberen we bij te dragen aan leefbaarheid in de wijk. Bijvoorbeeld door de aanschuiflunch voor eenzame wijkbewoners.”

Reduceringsdoelen

Dat EZK/LNV kantoor houdt in een duurzaam gebouw, is volgens Mardi allesbehalve toeval. “De Zilveren Toren weerspiegelt de verduurzamingsdoelstellingen van het Rijk. Kantoorgebouwen generen ook uitstoot waarop wij als overheid willen reduceren. Daarvoor zijn heel concrete doelstellingen geformuleerd: al onze elektriciteit moet hernieuwbaar zijn in 2030, gemiddeld willen we 2%

energiebesparing per jaar voor de rijksgebouwen, en het gasverbruik van alle rijksgebouwen moet met 30% afgenomen zijn ten opzichte van 2019 én voor minimaal de helft afkomstig zijn van hernieuwbare bronnen. Bij nieuwbouw en renovatie sturen we op goede isolatie en ‘slimme installaties’, net zoals MN dat dus in de Zilveren Toren doet. Al onze gebouwen moeten in 2030 een A-label hebben als indicatie voor de energieprestatie van het gebouw. Ook wat dat betreft zit EZK/LNV in Den Haag op een uitstekende plek.”

Over het verslag

Dit is het vijfde gezamenlijke duurzaamheidsverslag van de ministeries van EZK en LNV. Een lustrumjaar waarin het thema Rentmeesterschap centraal staat. Dit thema wordt geïllustreerd met tekeningen van leerlingen die hun eigen beeld van een duurzame toekomst schetsen. Het verslag gaat over kalenderjaar 2023 en geeft inzicht in de verduurzaming van de eigen bedrijfsvoering van beide departementen en hun diensten en agentschappen.

Vaststellen van de inhoud

Op basis van de wens om in de toekomst volgens het Global Reporting Initiative (GRI) te gaan rapporteren is er met een aantal medewerkers binnen beiden ministeries een brainstorm sessie gehouden, om te bepalen welke thema's vanuit de GRI maar ook vanuit bedrijfsvoering oogpunt het meest relevant zouden zijn voor het duurzaamheidsverslag. Voor een aantal thema's is afgewogen in hoeverre het thema van belang is voor stakeholders en in hoeverre EZK/LNV invloed heeft op het thema. Het resultaat hiervan heeft geleid tot selectie en prioritering van de volgende thema's:

Kernthema's:

- CO₂-reductie
- Biologisch Voedsel

Speerpunten:

- CO₂-reductie
- Klimaatvriendelijke en biologische catering
- Circulariteit
- MVOI
- Duurzame ICT

Dit jaar hebben we gekozen voor een iets andere invulling van de thema's door interviews te houden met verschillende stakeholders die te maken hebben met deze thema's.

Medewerkers die deel uitmaken van de community verduurzaming bedrijfsvoering hebben ook in 2022 een actieve rol gespeeld bij het meedenken over benodigde maatregelen. Daarnaast hebben diverse medewerkers vanuit beleid en bedrijfsvoering actief meegedacht en meegelezen bij de totstandkoming van dit verslag.

Gehanteerde standaarden en uitgangspunten

Bij het opstellen van dit verslag en het bepalen van de inhoud hebben we gebruik gemaakt van de GRI-richtlijn voor duurzaamheidsverslaglegging. Als onderdeel van ons groeimodel hopen we in de toekomst een verslag op te leveren wat volledig voldoet aan de GRI. De CO₂-footprint is bepaald conform de eisen van het GHG Protocol en de CO₂-Prestatieladder en omvat Scope 1 en 2 -uitstoot + zakelijke reizen.

Voor RVO wordt ook al gerapporteerd over Scope 3-doelstellingen. Bij het berekenen van de uitstoot is gebruikgemaakt van de geldende conversiefactoren van [CO₂-emissiefactoren.nl](https://www.co2-emissiefactoren.nl).

In gesprek met stakeholders

In eerdere verslagen hebben we de ambitie gesteld om externe stakeholders actiever te gaan betrekken bij het duurzaamheidsverslag van EZK en LNV. Dit jaar komt in dat kader de Green Business Club Beatrixkwartier aan bod waarbij we trots zijn dat we in een duurzaam gebouw kantoor houden.

Samenvattend zijn we er trots op dat dit verslag er ligt, maar beseffen we ons tegelijkertijd dat er nog veel werk te doen is.

Afkortingenlijst

ACM	Autoriteit Consument en Markt
B73	Bezuidenhoutseweg 73 (hoofdgebouw kerndepartementen)
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CPB	Centraal Planbureau
EZK	Economische Zaken en Klimaat
ERDH	EnergieRijk Den Haag
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
FMH	Facilitair Management Haaglanden
GHG	Greenhouse Gas Protocol
GRI	Global Reporting Initiative
GVO	Garantie van Oorsprong
IenW	Infrastructuur en Waterstaat
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MVI	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
NEa	Nederlandse Emissie Autoriteit
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NVWA	Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit
RDI	Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (voorheen AT)
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RVO	Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland
SDG	Sustainable Development Goals
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SROI	Social Return on Investment
WKO	Warmte Koude Opslag

Colofon

Redactie duurzaamheidsverslag:

Bianca van Berge Henegouwen
Maël van Dijk
Tino van Etten
Miran de Groot
Jolanda van der Ham
Majella Hinkenkemper
Casper Keizer
Hans Kramer
Feikje Krikke
Esther van Nes
Chris Steensma
Karin van der Spek
Ad van de Staaij
Job Verest
Richard Wassink

Interviews:

Voxx Content in Context

Tekeningen:

Leerlingen van groep 7 & 8 van
Basisschool De Lusthof, Voorburg

Foto's:

Jan de Groen | fotografie
Optima Forma bv, Voorburg

Opmaak:

Optima Forma bv, Voorburg

Mei 2024

Wilt u reageren op dit verslag?

Neem dan contact op via duurzamebedrijfsvoering@minezk.nl

Dit is een uitgave van Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

Mei 2024